№ 259 ՇԱԲԱԹ, 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 20 ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ № 259

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը:
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՆԵՐԿ. 8. ԱԲՈՆԸՄԵՆՏԻ ՀԱՇԻՒՆ № 5.

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Երկուշաբթի, Նոյեմբերի 15-ին

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ

ՄԻՐՐԸ ԷՖՐՕՍ

Պիէս 4 արարուածով, Գորդինի, Թարգ. Մաժակի

Մասնակցում են. տ. տ. Ադամեան, Գուլազեան, Զարէ, Մայսուրեան, Ցասմիկ, պ. պ. Ալլահվերդեան, Աւետեան, Մամիկոնեան, Միրզոյեան, Ղազարեան, Շահխաթունի և ուրիշ.

Սկիզբը երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին է:

Շարունակվում է աբոնըմենտը 20% զիջումով: Ուսուցիչների և վարժուհիների համար 50%-ով:

Երկուշաբթի, դեկտեմբերի 6-ին ՕՐ. ԱԴԱՄԵԱՆԻ բենեֆիսին «ՌՈՄԷՕ ԵՒ ՋՈՒԼԻԷՏ» Շէքսպիրի:

Գլխ. ռէժիսոր՝ Ա. Արմէնեան

Վարչութեան հերթապահ անդամներ՝ Գ. Տուրինեան, Գ. Լևոնեան

1287. 2—1

ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Այսօր, շաբաթ, նոյեմբերի 20-ին

ի յիշատակ

ԼԵՎ ՆԻԿՈԼԱՅԵՎԻՉ ՏՈԼՍՏՈՅԻ

I

Կանանց բարձրագոյն կուրսերի պրոֆեսոր Ե. Դ. ԺՈՒՐԱԿՈՎՍԿԻՆ

կը կարդայ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

հետևեալ թեմայով

«Լ. Ն. ՏՈԼՍՏՈՅԸ ՈՐՊԷՍ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏ-ԻՄԱՍՏՈՒՆ»

II

ԻԼԻԱ ՆԱԿԱՇԻՁԷՆ կը կարդայ հետևեալ թեմաներով. 1) «Անձնական տպաւորութիւններ Տոլստոյի մասին»: 2) «Լ. Ն. Տոլստոյը կեանքի մասին»:

III

Ի. Գ. ՄԱԿՍԻՄՈՎԸ կը կարդայ

1) „Послѣ чтенія Крейцеровой сонаты", բանաստեղծ. Պոլոնսկիի: 2) Հատուած Լ. Ն. Տոլստոյի „Кругъ чтенія"-ից:

Ա. ԿՈՆՍՏԱՆՏԻՆՈՎԱՆ կը կարդայ՝ Ապուխտինի հեղինակութիւնները՝ նուիրված Լ. Ն. Տոլստոյին:

Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8-ին:

Տեղերի գները էժանացված են: Աշակերտական տոմսակները—50 կոպ.:

Տոմսակները վաճառվում են Թատրոնի կասսայում:

տու. 1288. 1—1

Թիֆլիսի Ժողովարան

Այսօր, շաբաթ, նոյեմբերի 20-ին, երեկոյեան ժամը 6-ից մինչև 8-ը պ. պ. անդամների և կանդիդատների երեխաների համար տեղի կունենայ

Ն. Գ. ՊՕՂՈՍՇԿԻՆԻ

Դասախօսութիւնը

«ՊՈՄՊԷԱՅԻ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄԸ» թեմայով:

Դասախօսութեան ընթացքում ցոյց կը տրվեն լուսապատկերներ:

Սինէմատօգրաֆ

Րինչիի

Մանկական երեկոյթից յետոյ տեղի կունենայ սովորական Ընտանեկան Երեկոյթ:

տու. 1282. 1—1

ԴԵՊԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կրթվող սերնդի առողջապահութեան զարգացման և մարմնամարզութեան ներմուծման խնդիրները, որոնք ցոյց տրված էին մեր լրագրի էջերում արձագանք գտան հասարակական գիտակցութեան մէջ:

Ուրախալի է երևոյթը: Բայց աւելի ուրախալի կը լինէր, եթէ համակրութիւնը դէպի խնդիրը վերածվէր իրական գործի և առաջ բերէր համապատասխան քայլեր դպրոցական կեանքի մէջ:

Հասարակութիւնը, որ գնահատելի է համարում մանուկ սերնդի մտաւոր զարգացումը և կամենում է ունենալ գրագէտ սերունդ, նոյնքան և աւելի ցանկանում է, որ իր նոր սերունդը լինի ֆիզիքապէս առողջ:

Դառն փորձերից յետոյ Արևմտեան Եւրոպայում լուրջ ուշադրութիւն դարձրին կրթվող սերնդի առողջութեան վրա:

Երբ վիճակագրութիւնը ցոյց տուեց, թէ դպրոցական պատանեկութիւնը աննպաստ պայմաններում ապրելուց, վտանգել է իր առողջութիւնը, բողոքի ձայն բարձրացաւ տխուր իրականութեան դէմ և հերթական հարց նկատվեց դպրոցական առողջութեան բարւոքումը:

Դպրոցը փչացրել էր մէկի տեսողութիւնը, միւսի թոքերը, երրորդի կազմուածքի մկանունքային և ոսկրային մասերը: Դպրոցը մի դէպքում առիթ էր եղել վարակիչ հիւանդութիւնների տարածման, միւս դէպքում մրսելու, մի երրորդ դէպքում ստանալու ոսկրացաւ և այլն:

Անկարելի էր հաշտվել այդպիսի վիճակի հետ: Եւ հասարակութիւնը սկսեց որոնել միջոցներ մաքառելու տխուր իրականութեան դէմ:

— Կրթվող սերունդը պէտք է ազատ պահել վարակիչ հիւանդութիւններից, խոնաւութեան ազդեցութիւնից:

Ահա մի պահանջ:

— Պէտք է կրթական կեանքի շուրջը ստեղծել առողջապահական պայմաններ—տալու մատաղ կազմուածքներին բաւականաչափ օդ, լոյս, ջերմութիւն:

Ահա երկրորդ պահանջ:

— Անհրաժեշտ է մտցնել դպրոցներում կանոնաւոր մարմնամարզական վարժութիւններ:

Ահա երրորդ պահանջ:

Սրանք պահանջներ են, որոնց բաւարարութիւն պէտք է տայ ժողովրդական կրթարանը:

Անշուշտ այդ պահանջներին կարելի էր աւելացնել նաև բաւարար սնունդի, հագուստի և մաքրութեան կարևորութիւնը մատաղ կազմուածքի ապահով զարգացման համար: Բայց այդ վերջին պահանջներին բաւարարութիւն տալու կոչված է մատաղ սերնդի ծնողական շրջանը, ամբողջ ընտանիքը, որին պատկանում է մատաղ սերունդը, բայց դպրոցը կարող է իր կողմից մի որոշ աստիճան հոգատարութիւն ցոյց տալ և աջակցողի դեր ընդունել իր վրա հնար եղածին չափ օգնելու և այդ ասպարէզում:

Նպատակայարմար կը լինէր, որ մանկավարժներից և բժիշկներից կազմված մի խորհրդակցութիւն մշակէր դպրոցական առողջապահութեան վերաբերեալ մի հրահանգ, որը կարելի լինէր յանձնարարել գործադրութեան համար մեր դպրոցական կեանքում:

Իսկ անշուշտ այն դպրոցները, որոնք ներկայումս յարմարութիւններ և միջոցներ ունեն մտցնելու մարմնամարզութիւն և ուրիշ առողջապահական բարեփոխութիւններ, պէտք է անմիջապէս գործի ձեռնարկեն թէ մի անհրաժեշտ պահանջի բաւարարութիւն տալու և թէ գեղեցիկ օրինակ լինելու և ուրիշների համար:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 18 նոյեմբերի

Արտաքին գործերի մինիստրին կից պաշտօնավարող չորրորդ կարգի առանձին յանձնարարութիւնների պաշտօնեայ Ներատովը նշանակվեց արտաքին գործերի մինիստրի օգնական: (Հ. Գ.)

Լօնդօն, 18 նոյեմբերի

Ռօզբէրրին երկու կուսակցութիւնների ներկայացուցիչների ժողովում իր ճառում մեղադրեց կառավարութեանը անձնական ազատութիւնը սահմանափակելու մէջ, մատնանշեց օտարերկրեայ ոսկու վրա յենվող իրլանդական տէրապետութեան վտանգի վրա, ասաց, որ կառավարութեան թիկունքի ետևում աճում է սօցիալիզմի վիթխարի կերպարանքը: Ռօզբէրրին շեշտեց ուժեղ դեմօկրատական համայնքների պալատ հիմնելու վրա: (Հ. Գ.)

Լիսաբօն, 18 նոյեմբերի

Մակաօի նահանգապետը, կասկածվելով կրօնական ընկերակցութիւններին աջակցելու մէջ, արձակվեց պաշտօնից: Նրա տեղ նշանակվեց դատաւոր Վիդալեմը: (Հ. Գ.)

Աթէնք, 18 նոյեմբերի

Մինիստր-նախագահ Վէնիզելօսի գնացքը խորտակելու փորձ անողը երեւաց գիւղացի և խոստովանեց իր յանցանքը: (Հ. Գ.)

Պեկին, 18 նոյեմբերի

Սահմանադրական պալատի և գերագոյն խորհրդի միջադէպի ժամանակ ամբողջ չինական մամուլը պալատի կողմն էր: Անհրաժեշտ է ճանաչվում շուտափոյթ հաստատել պատասխանատու կաբինէտ: Կառավարութիւնը ցանկանում է ըստ երևոյթին խաղաղութեամբ վերջ տալ միջադէպին: Հրատարակված են երկու հրովարտակներ, որոնցով հաւանութիւն է տրվում պալատի որոշումներին: (Հ. Գ.)

Մուկդէն, 18 նոյեմբերի

Վերջացաւ գաւառական զէմստվային ժողովների երկրորդ նստաշրջանը: Նստաշրջանը փակելիս գեն.-նահանգապետ Սիլիանը Ջիրինի և Շանդունի նահանգների անբերրիութեան առիթով մատնանշեց, որ հնարաւոր կը լինի այդ տեղերից գաղթեցնել բնակիչներին այն շրջանները, որոնց միջով անցնելու է նոր երկաթուղին: (Հ. Գ.)

Պետերբուրգ.—Լ. Տոլստոյի մահից յետոյ մնացին 10 բելլետրիստական գրուածքներ և 3 պատմուածքներ, որոնք հաւանօրէն լոյս կընծայվեն:

Ցոյցի և տուգանք չը վճարելու համար կալանաւորվեցին 20 ուսանողներ:

Կոմսուհի Սօֆիա Անդրէևնան արգելեց ակադեմիկոս Բէխտերևին հետազօտել Լ. Տոլստոյի ուղեղը:

Ոստիկանութեան դեպարտամենտի փոխկառավարիչ Զուբկովսկին յայտնեց դումայական հարցապնդումների մասնաժողովին, որ յեղափոխական շարժումը Ռուսաստանում սաստկանում է, շնորհիւ աճող աքսորականների:

Մոսկվա.—Կիրակի օրը ձերբակալված 186 ուսանողներից 71-ը կանայք են:

Երէկ համալսարանում յայտարարական կարգով տեղի ունեցաւ ուսանողական ժողով, որին ներկայ էր մօտ 1000 մարդ: Անաջող յորդորներից յետոյ, դուռը կոտրեցին և գահլիճ ներս բերին ոստիկանութեան, որը սակայն շուտով հեռացաւ, որից յետոյ ուսանողներն էլ ցրվեցին:

Վիեննա.—Կ. Պոլսից հաղորդում են, որ Թիւրքաց մինիստրների կաբինէտը հրաժարական է տուել: Նոր կաբինէտ կազմելու գործը յանձնված է Թէվֆիկ փաշային: («Б.»)

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Կ. Պոլիս, 18 նոյեմբերի

Սենատ: Շարունակելով մեծ վէզիրը մատնանշեց Ուրմիայում ձեռք բերած մեծ աջողութիւնների վրա, նկարագրեց ալբանական ապստամբութիւնը զսպելու պատմութիւնը համառօտակի կերպով, ընդգծեց, որ ընդամենը մահապատժի ենթարկվեցին 18 մարդ և հերքեց Թիւրքիայի արտաքին քաղաքականութեան փոփոխութեան մասին տարածված լուրերը: Քաղաքականութիւնը նախկինն է. նա ամրապնդում է խաղաղութիւնը, պահպանելով միատեսակ բարեկամական յարաբերութիւններ բոլոր մեծ պետութիւնների հետ: Բոլոր մնացածը, որ վերագրվում է կաբինէտին, սխալ է:

Վիճաբանութիւնները յետաձգվում են: Ծրագրային ճառը պալատում կը կարդացվի նոյեմբերի 20-ին:

Զօրքի վերակազմութեան առիթով առաջին շրջանի նահանգական տեսուչներ նշանակվեցին զինուորական մինիստր Մահմուդ-Շէվքէթ փաշան, երկրորդի՝ Հադիի փաշան, երրորդի՝ Օսման փաշան, չորրորդի՝ Բաղդադի վալի Նազիմ փաշան: Վճռված է կազմակերպել քիւրդական հեծելազօրի 65 գնդեր: (Հ. Գ.)

Թէհրան, 18 նոյեմբերի

Ղաչանից եկան բախտիար պաշտօնեաները իրանց զօրախմբերով: Բախտիարների թիւը մայրաքաղաքում բաւականաչափ շատացել է: Կառավարութիւնը վճռեց առանձին մասնաժողով հաստատել շահնշահի բանկից վերցրած փողերի կանոնաւոր ծախսման վրա հսկելու համար: (Հ. Գ.)

ՊՈԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Կ. Պոլիս, 3 նոյեմբեր

Թերթերը, մեծ մասամբ, արձագանք կըլլան սուլթանին քանի մը խօսքերուն, որոնք նշանակելի են ու պիտի մնան սամ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՂԱՐԾԻՆ*)

(Ամառային յիշողութիւններից)

Ահա այն վեհատեսիլ տաճարները, կամարաձև, գեղեցիկ կաթուղիկէներով զարդարված, որոնք խոշոր սրբատաշ քարերից են շինված. դա ս. Աստուածածնի (1071 թ.), ս. Գրիգորի և ս. Ստեփաննոսի վանքերն են, որոնց գլխով անցել են դարեր... Զարմանալի է, որ ժամանակի աւերիչ ոյժը իր ձեռքը տակաւին չէ դրել Հաղարծնի տաճարների վրա. որոնք մինչև այսօր մնացել են անարատ և կանգուն, բացի մի քանի տեղ նկատված աննշան ճեղքերից: Պատերի վրա կան արձանագրութիւններ, բայց մեծ մասամբ անվերծանելի տաճարի բարեպաշտ շինողի կամ վերանորոգողի յիշատակն է այնտեղ փառաբանվում: Ս. Գրիգորի վանքի գաւթում Բագրատունեաց տոհմի մի քանի թագաւորների դամբարանն է գտնվում. այստեղ ամփոփվել են Սմբատ և Գագիկ թագաւորների աճիւնները:

Հայ ուխտաւորներից շատերը մի վատ և պարսաւելի սովորութիւն ունեն՝ իրանց անունները գրել վանքի պատերի վրա: Ո՞ւմ հետաքրքրական է իմանալ, որ Կիրակոսը կամ Մարկոսը այս-ինչ թւին այցելել է վանքը, և դրա մէջ ի՞նչ հերոսութիւն կայ, որ գրեթէ իւրաքանչիւր այցելու իր սրբազան պարտքն է համարում իր մասին այդպիսի «յիշատակ» թողնել եկեղեցական հնութիւնների վրա:

Հաղարծնի պատերը ծածկված են հարիւրաւոր անուններով՝ սկսած կաթուղիկէի բարձրութիւնից մինչև տաճարի պատի ստորին մասը: Ով ցանկանում է «յաւերժացնել» իր այցելութիւնը, կարող է վանքի ժապաւինեալ մատեանի մէջ ստորագրել, վանքի օգտին մի համեստ նուիրատուութիւն անելով, բայց ոչ ոք իրաւունք չունի հնութեան արձանները փչացնել անտեղի և անիմաստ խզբզումներով:

Հաղարծնի աչքի ընկնող շինութիւնն է վանքի նախկին միաբանութեան սեղանատունը կարմիր քարից շինված, որը, չը նայելով դարերի հոլովման, մնացել է մինչև այժմ անեղծ և անվնաս. նա հաստատված է 2 մեծ սիւների և 12 կիսասիւների վրա: Նայելով այդ շինութեան վրա, մարդ դժուարանում է հաւատալ, որ նա շինված է 1248 թ.: «Ի թւին ՈՂԷ յառաջնորդութեան Յովհաննէս վարդապետի շինեալ» արձանագրված է հարաւային դրան վրա: Սեղանատան միակ պակասութիւնը նրա մութ լինելն է. նա ունի միայն 2 նեղ լուսամուտներ, որոնց միջից աղօտ լոյս է թափանցում ներս: Այժմ սեղանատունը դարձել է վանքի մառանը և շտեմարանը, ուր ամբարված են ամեն տեսակ կենսական պիտոյքներ: Սեղանատնից անցնելով վանքի արևելեան կողմը, մենք գերեզմանաքարերի միջով մօտեցանք 3 քարեղէն փոքր մատուռների, որոնք ըստ երևոյթին անուանի եպիսկոպոսների կամ Բագրատունեաց տան իշխանների դամբարաններն են: Հաւանական է, որ հնում այդտեղ վանքի միաբանութեան հանգստարանն է եղել. տակաւին նկատելի են՝ հողի մէջ անհետացած տապանաքարեր, որոնց վրայի արձանագրութիւնները արդէն ժամանակից սրբվել են:

***

Ցաւալին այն է, որ մեր բոլոր հին վանքերը անխնամ թողնված են ժամանակի աւերիչ իշխանութեան. կան սրբավայրեր, ուր տաւար և ոչխարներ են պահում, ինչպէս օր. Խօշավանքում, ուր 1892 թւին մենք անձամբ տեսել էինք գիշերը պահված կենդանիների հետքերը:

Բացի Հաղարծնի ս. Աստուածածնի վանքից, որ համեմատաբար մաքուր է պահվում, մնացած երկու տաճարների ներսը եղկելի տեսարան է ներկայացնում: Ի՞նչ ասես կարելի է այնտեղ գտնել. տաճարի մուտքը բաց է մշտապէս, դուռ կամ բոլորովին չը կայ կամ եղածը ջարդված, վայր է ընկած: Մտնում էք ներս, ձեր հայեացքը նախ և առաջ ուղղում էք դէպի խորանը և կաթուղիկէն. նայում էք վեր, նայում էք վայր և միայն տեսնում էք ամայութեան և կատարեալ անտէրութեան նոյն տաղտկալի պատկերը:

Տեսածի ծանր տպաւորութեան տակ՝ ուխտաւորը թախիծը երեսին և կսկիծը սրտին թողնում է յամրաքայլ սրբավայրի դարաւոր կամարները, տանելով իր հետ տխուր յուշիկներ...:

Առանձին ոչ ծախս և ոչ աշխատանք է պահանջվում այդ հնութեան թանգագին յուշարձանները վայելուչ մաքրութեան մէջ պահելու համար. արդ ինչ ասել այն վանահայրերին, որոնք երկար տարիներ մնալով այդպիսի մենաստաններում և ամեն օր տեսնելով այդ աչք ծակող և սիրտ վրդովեցնող անտէրութիւնը, բացառապէս ոչինչ չեն անում իրանց խնամքին յանձնված վանքերը կործանիչ պայմաններից փրկելու համար:

Ես չեմ ասում պարտաճանաչութիւն, որ զարգացած մտքի և խղճի արգասիք է, բայց տարրական պատկառանք պիտի ունենան մարդիկ գոնէ ուխտաւորների կրօնական զգացմունքը խնայելու համար: Ինչո՞ւ օտարադաւան կրօնաւորը կարող է սրտաշարժ խնամքով պահպանել իր եկեղեցու հնութիւնները, իսկ հայը միայն գիտէ աւերածութեան տալ իր անցեալի անգնահատելի բեկորները՝ առանց խղճահարվելու և առանց ցաւելու...:

***

Հաղարծնի ոսկեդարը Խաչատուր վարդապետ Տարօնեցու վանահայրութեան ժամանակն էր, երբ վանքը ունէր եղբայրական սիրով կապված ժրաջան միաբանութիւն, աշխարհից հեռացած, բայց Աստուծու և բնութեան հետ միացած:

Դա այն Տարօնեցին է, որ այս վանքում յօրինեց «Խորհուրդ խորին, անհաս, անսկիզբն...» սքանչելի եկեղեցական երգը, որ նրանից յետոյ երգվում է հայոց եկեղեցում պատարագամատոյց քահանայի զգեստաւորման ժամանակ:

Խաչատուր վարդապետը իր եղբայր Բարսեղի հետ թաղված է Հաղարծնում մի տապանաքարի տակ *):

Վանքը մի ժամանակ ունեցել էր ընդարձակ պարիսպ և մի շարք միաբանական խուցեր, որոնք ժամանակի ընթացքում անհետացել են. այժմ մենաստանն ունի միայն մի սենեակ, շատ անշուք, փոքր և նեղ, ուր ապրում է ինքը վանահայրը:

Քանի տարի առաջ Խրիմեանը՝ հետաքրքրվելով Հաղարծինով, Դիլիջանից ձիով բարձրացել էր վանք՝ ամառը այնտեղ հանգստանալու համար:

— Ո՞ւր իջևանեց հայրապետը, մի՞թէ այս նեղ, անյարմար սենեակում,—հարցրի ես Ստեփաննոս վարդապետին:

— Այո հէնց, այս սենեակում»...

— Իսկ վանահայրը այն ժամանակ ո՞ւր տեղաւորվեց:

— Ես, հարկադրված, պատշգամբի վրա էի քնում, բացօդեայ,—պատասխանեց վանահայրը... Հէքիաթի բնոյթ ունեցող և միանգամայն արտասուալի իրողութիւն...

Վանքը ամօթալի կացութիւնից դուրս բերելու համար Խրիմեանը իր անունով առատօրէն հոսող նուիրաբերութիւններից կարող էր զոհել 500—600 րուբլի վանքի պարիսպում մի համեստ հիւրատուն շինելու համար ի փառս այն Հաղարծնի, որի գեղանկար բնութեան հացէին այն ամառը այնքան սրտաբուղխ բացագանչութիւններ էր լսվում նրանից: Պէտք է անկեղծ խոստովանել, որ եթէ հանգուցեալ կաթողիկոսը դրամական գործերի և հաշիւների մէջ ունենար ներկայ Մատթէոս II Հայրապետի

*) Տես «Մշակ» № 258.

*) «Արցախ», Մակար եպ. Բարխուդարեան, Բագու, 1895 թ.

սուլթաններու պատմութեան մէջ, մանաւանդ Համիդի օրը։ Երբ Մուհամէդ Ե-րդ, բացման ճառին արտասանութենէն ետքը, շրջապատուած էր մինիստրներէ ու պետական պաշտօնարարներէ, իր օրինակին մէջ, հրաման ըրաւ որ Նստէն, աւելցնելով թէ ինք չի կրնար հանգիստ ըլլալ, երբ անոնք ոտքի վրայ են։ Յետոյ, իր գոհունակութիւնը յայտնելով պարլամենտի 3-րդ շրջանի բացման մասին, ըսած է. «Պէտք չէ մոռնալ թէ մենք ամենքս ալ, ինչպէս ես, նոյնպէս դուք՝ ժողովուրդին սպասաւորներն ենք միայն, կոչուած ծառայելու անոր բարիքին ու բարօրութեանը։ Ահա թէ ինչ պիտի ըլլայ մեր նպատակն ու ճշմարիտ պարտականութիւնը»։ Սահմանադրական սուլթանը կը ջնջէ Համիդի տիտղոսները, որով Աստուծոյ ստուեր էր ան, թէև այժմ Ալլահին աննշան բանտարկեալը։

Ահմէդ Րիզա իր Նախագահական ճառը, ինչպէս խոստացեր էր, պահած էր յաջորդ նիստին, երկրորդ օրուան։ Ատով Նախագահը, նախապէս յայտնելով իր շնորհակալութիւնը, որով պատուուած էր դարձեալ 3-րդ շրջանի իբրև Նախագահ, կը յայտնէ թէ երկիրը, որուն ասիական քանի մը մասերուն մէջ ուղևորած էր անձամբ, շատ աղքատ է նիւթապէս։ Նոյն ցաւալի վիճակը բարոյական ու տնտեսական տեսակէտներով։ Ատոնց վրայ, գիւղերու մէջ, գողութիւն կենդանիներու, գողութիւն ապրանքներու կը շարունակուին։ Նախագահը օրէնքներու պէտքը կը շեշտէ։

Երկրին ընդհանուր վարչութեան մէջ կը տեսնէ անկանոնութիւն, բայց ատիկա կը համարուի անցած կեանքին իբրև հետեւանք։ Ժամանակին օժանդակութիւնով պիտի վերցուին, երբ հասնին նոր ըմբռնումներով օժտուած նոր պաշտօնատարներ։

Կը յորդորէ իր ընկերները, որ անկեղծ և ուղղամիտ ըլլան. Խօսելու ազատութիւնը պահուի, թոյլատուութիւն ըլլայ, որ իւրաքանչիւր պատգամաւոր իր գաղափարները յայտնէ անկախաբար, բայց միևնոյն ատեն՝ տրուած ժամանակը չը ծախսուի անօգուտ և անձնական վէճերու։ Ի՛նչ չափով որ պէտք է յարգուի խօսքի ազատութիւնը, նոյն չափով պահպանուի խորհրդարանին պատիւը, խորհրդակցութեանց կանոնաւորութիւնը և ժողովին բարոյական նշանակութիւնը։

Իր խօսքերուն մէջ, զանց չառնուեցան երկրին ելևմտական վիճակն ու զինուորական վերակազմութիւնը թէ ծովի և թէ ցամաքի մասին։

Նախագահը որոտագին ծափերու մէջ վերջացուց իր խօսքերը։

Ծիծաղելի պարագայ մը։ Նախագահը կը ծանուցանէ թէ կարգ մը պատգամաւորներ, որոնք հայրենիք դարձած էին, խնդրած են, որ իրենց թոյլատուութիւն ըլլայ Պոլիս դառնալ միայն այն ատեն, երբ խոլերան բոլորովին դադրի իր սկսած ժիր գործունէութենէն Պոլսի մէջ։ Այդ նոր արձակուրդին համար, որ շատ եսասիրական է, ժողովին մէջ բացագանչութիւններ կը բարձրանան։ Պատգամաւոր մը կ'ըսէ թէ՝ «Մահուանէ վախցողը չի կրնար պատգամաւոր ըլլալ»։ Նախագահը. «Եւ ոչ իսկ օսմանցի»։

Օսմ. կոմիտէն, իր տարեկան կոնգրէին փակումը ըրաւ (Սելանիկի մէջ)։ Առնուած լուրերը կը տեղեկացնեն թէ ժողովը շատ կարևոր նիւթերով զբաղած է։

Այդ լուրերուն մէջ գլխաւորն է թէ կոմիտէն, իր բոլոր կուսակիցներու միաձայն գործակցութիւնովը, պիտի աշխատի, որ երկրին մէջ, իւրաքանչիւր ազգ պահելով իր ներքին ցեղային ազատութիւնները, իրաւունքները, լեզու, կրօնք, համերաշխօրէն կազմէ Օսմ. ներքին անբաժան ուժ մը։ Բուլգարներուն և յոյներուն միջոցներ պիտի տրուին, որ համաձայնեն փոխադարձ տրուած լայն իրաւունքներու վրայ։

Ընդհանուր կրթութեան մասին մեծ ջանքեր պիտի ըլլան։ Կրթական մինիստրութեան տրուած են լայն իրաւասութիւններ և միջոցներ։ Գաւառներու մէջ պիտի աւելնան բարձրագոյն հաստատութիւններ։ Տեղ տեղ բացուած են լիսէներ։

Մեր ընդհանուր ժողովը նիստի հրաւիրուած է յառաջիկայ ուրբաթ, 5 նոյեմբեր։ Հրաւիրագիրներ ստորագրուած են Դուրեան սրբազանէ, հրաժարեալ յաւելուածով։ Օրակարգի առաջին հարցերն են՝ պատրիարքի և վարչութեան հրաժարականներ։

Կը սպասենք տեսնել թէ, այս անգամ գոնէ, քիչ մը պատիւի զգացում պիտի՛ ունենայ մեր ընդհ. ժողովը՝ պատգամաւորական բարձրութեան մը վրայ կենալու։ Հաւատարի կընեմ թէ մեր ներքին կազմալուծութեան միակ պատճառն է պատգամաւորական ժողովը. և այդ նշանը տրուեցաւ այն օրէն, ուր նախորդ վարչութիւնը լուծուեցաւ իբրև թէ իր հետևած քաղաքականութեան մասին. մինչ յաջորդ վարչութիւնը, երբ պաշտօնի անցաւ, պատիւ համարեց չսելու հրապարակաւ թէ կը հետևի իր նախորդին ուղղութեանը։ Եւ որովհետև յաջորդը նախորդին բարոյական ուժն և կարողութիւնը չունէր, կորսնցուց ամէն բարոյական ազդեցութիւն, և եղաւ խաղալիք մը, ընդհանուր քայքայումի հոսանքին ի վար։

Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յայտնի է, որ անցեալ 1909 թ. Մոսկվայում հաստատվեց մի կուլտուրական ընկերութիւն «Ռուսաստանի ազգութիւնների Միութեան Ընկերութիւն» (Общество единенія народностей Россіи) անունով։ Այդ ընկերութեան նպատակն է ուսումնասիրել Ռուսական Կայսրութեան մէջ ապրող ազգութիւնների պատմութիւնը, կենցաղը և կարիքները, որպէս զի կարողանայ կուլտուրական մերձեցումն առաջ բերել նրանց մէջն և նպաստել նրանց տնտեսական և իրաւական բարգաւաճման, ինչպէս և կարողանայ զարգացնել նրանց մէջ ընդհանուր պետական գիտակցութիւնը, պահպանելով լիակատար յարգանք դէպի ամեն մի ազգութեան անհատական առանձնայատկութիւնները։

Ընկերութիւնը իրաւունք ունի գործել ամբողջ կայսրութեան մէջ և ունենալ ճիւղեր։ Նա վայելում է լայն իրաւունքներ—կազմակերպել հրապարակական դասախօսութիւններ, դասընթացքներ, զրոյցներ, հրատարակել և տարածել պարբերական և այլ տպագրութիւններ, նպաստել գոյութիւն ունեցող ընկերութեան նպատակներին համապատասխանող հաստատութիւններին և բանալ նորերը, հիմնել գրադարաններ և այլն։

Այս տարի գարնանը Թիֆլիս եկաւ այդ ընկերութեան ներկայացուցիչ Սեմեօնօվը և մօտ 25 անձինք ցանկութիւն յայտնեցին դառնալ այդ ընկերութեան անդամ։ Մոսկվայի կենտրօնական վարչութիւնը, ընդունելով այդ 25 անձանց անդամ, առաջարկել է բանալ ընկերութեան կովկասեան ճիւղ։

Ամսիս 18-ին երեկոյեան ժամը 7-ին հասարակական կլուբում կայացաւ հիմնադիր անդամների առաջին ժողովը, նախագահութեամբ իշխան Գ. Մ. Թումանովի։ Քննվեց նախ և առաջ այն հարցը, արդեօք բանալ Մոսկվայի ընկերութեան ճիւղ, թէ՞ հիմնել ինքնուրոյն մի ընկերութիւն, ի նկատի ունենալով, որ Մոսկվայի ընկ. կանօնադրութիւնը այդ իրաւունքն տալիս է այն ճիւղին, որ ունի 100 անդամ։ Եթէ որոշվի բանալ ինքնուրոյն ընկերութիւն Կովկասում, յատկապէս այդ երկրում բնակվող ազգութիւնների կուլտուրական մերձեցման համար, կարելի է գտնել 100 անդամ։

Անդամ Հ. Առաքելեան այն կարծիքն յայտնեց, որ նոր, ինքնուրոյն ընկերութիւն կազմելը կարող է բաղխվել շատ դժուարութիւնների և նոյն իսկ չը թոյլատրվել. աւելի նպատակայարմար է բանալ ճիւղ, բայց զբաղվել յատկապէս այնպիսի գործունէութեամբ, որի նպատակն լինի կուլտուրական մերձեցումն առաջ բերել Կովկասի զանազան ազգութիւնների մէջն, այն է ուսումնասիրել այդ ազգութիւնների պատմութիւնը, գրականութիւնը, գեղարուեստը, լեզուները, տնտեսական կենցաղը և այլն։ Համանման կարծիքներ յայտնեցին և միւս հիմնադիր անդամները և ժողովը որոշեց բանալ Մոսկվայի ընկերութեան կովկասեան ճիւղ։

Ժողովն անցաւ ապա այն հարցի քննութեան, թէ կովկասեան ճիւղը ինչ գործունէութիւն պէտք է ունենայ։ Այդ առիթով տեղի ունեցան հետաքրքրական վիճաբանութիւններ։ Անդամներից մինը կարծիք յայտնեց, թէ իսկապէս կովկասեան զանազան ազգութիւնների՝ ռուս, հայ, վրացի, թուրք մասսաների, ժողովրդական խաւերի մէջ ոչ մի թշնամութիւն, բաժանումն չը կայ. ժողովրդական մասսաները իրար հետ շատ հաշտ են ապրում. բաժանումը, երկպառակութիւնը, թշնամութիւնը գոյութիւն ունի միայն այդ ազգութիւնների ինտելիգենցիաների մէջ, ուստի և ճիւղի գործունէութիւնը պէտք է ուղղված լինի միութիւն հաստատել ինտելիգենցիաների մէջ։

Մի այլ անդամ առարկեց այդ կարծիքի դէմ, թէ հայ թուրքական ընդհարումների ժամանակ հէնց ժողովրդական զանգուածներն էին իրար կոտորում. ասում են, որ այդ ընդհարումները պրովոկացիայի արգիւնք էին, բայց ինչո՞վ բացատրել այն, որ պրովոկացիան լայն, պարարտ հող գտաւ ժողովրդական մասսաների մէջ։ Ժողովականներից մինը՝ Օլգին այն միտքը յայտնեց, թէ ուրանալ չէ կարելի, որ, օրինակ, հայերի և վրացիների միջև խուլ թշնամութիւն կայ։

Բոլոր այս կարծիքները առաջ բերին այն եզրակացութիւնը, թէ կովկասեան զանազան ազգութիւնների մէջ կուլտուրական միութիւն առաջ բերելու համար անհրաժեշտ է, որ Մոսկվայի ընկ. ճիւղը ընդգրկէ գործունէութեան մի այնպիսի եղանակ, որ, իրօք կարողանայ ծառայել այդ նպատակին։ Այդ նպատակով ժողովը ընտրեց մի մասնաժողով, որ պատրաստէ և մշակէ մի գործնական ծրագիր առաջիկայ գործունէութեան համար։

Մասնաժողովի անդամներ ընտրվեցին Գ. Թումանով, Հ. Առաքելեան, Գ. Դիասամիձէ, Ս. Սողոմոնեան, Միքէլ, Վ. Ծովեանեան, Նավարխին, իշխ. Իլիա Նակաշիձէ, Գվազավա և դօկտոր Կիրշենբլատ։

Մասնաժողովը իր զեկուցումը պատրաստելու է 2 շաբաթվայ ընթացքում։

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՄԻ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութիւնը անցեալ տարուանից ունի մի ճիւղ Ցխինվալ գիւղում։ Ընկերութիւնը բաց էր արել այդ գիւղում յունիս ամսին ջուլհակութեան մի արհեստանոց, որը գոյութիւն ունի մինչև այժմ։

Արհեստանոցը առաջ էր տարվում տեղական ճիւղի ծախքերով և Ս. Գուլիշամբարեանի աջակցութեամբ Թիֆլիսի ընկերութեան անմիջական ղեկավարութեան տակ։

Արհեստանոցում սովորած աշակերտուհիները այժմ այնքան ընտելացել են գործին, որ վճռել են վարպետուհու գնալուց յետոյ շարունակել սկսած գործը իրանց միացեալ ուժերով, իբրև մի ընկերութեան անդամներ։ Ընկերակցութիւնը կը սկսէ իր գործունէութիւնը առաջիկայ դեկտեմբերի 1-ից։

Ընկերակցութիւնը կը գործի յատուկ ընտրված անձի հսկողութեան տակ, որ կը լինի պատասխանատու Ցխինվալի ճիւղի առաջ։ Այդպիսի անձ ընտրված է Աննա Եարալեան, իսկ փոխանորդ՝ Ալեքսանդրա Նալբանդեան։

Աշխատանքները արհեստանոցում կը սկսվեն առաւօտեան $8\frac{1}{2}$ ժամին և կը շարունակվեն մինչև 12 ժամը, իսկ միւս հերթի համար 12-ից մինչև $3\frac{1}{2}$ ժամը։

Պատրաստած գործուածքները կանօնաւոր կերպով վաճառելու համար որոշված է իւրաքանչիւր կիրակի օր առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ցերեկվայ ժամը 2-ը վաճառել նրանց Օվանովի դեղատան մօտ։

Մինչև այժմ պատրաստվել են զանազան տեսակ գործուածքներ թէ բամբակի և թէ բրդի ու մետաքսի թելերից։

ՏՕԼՍՏՕՅԸ ԵՒ ՄՕՍԿՎԱՆ

Я могу сравнить Толстого съ Гомеромъ. Его будутъ изучать черезъ тысячелѣтія. Его, якобы утопіи уже частью находятъ себѣ подтвержденіе. Старый міръ трещитъ, устои его колеблются. Толстой—пророкъ новаго человѣчества.

Чѣмъ въ свое время былъ Вольтеръ для Франціи, тѣмъ былъ и Толстой для Россіи.

Анатоль Франсъ

Մի տարրական ճշմարտութիւն աւելորդ անգամ կրկնած կը լինէինք մենք, եթէ ասելու լինենք, որ Մոսկվան, իբրև Ռուսաստանի պատմական նախավկան, գրեթէ միշտ առաջինն է հանդիսանում լայնածաւալ պետութեան մէջ, երբ իր ցուրտ կրծքում տեղի է ունենում այս կամ այն հասարակական երևոյթը, յիշատակելի այս կամ այն անցքը, պատմական ակտը։

Այդպէս է Մոսկվան ներկայումս հանճարեղ գրող Լէվ Տօլստոյի վերաբերմամբ. Մոսկվան միակն էր, ուր առաջին անգամ արձագանք գտաւ հայրենիքի հռչակաւոր զաւակներից մէկի անդառնալի կորուստը, նրա խորհրդաւոր մահը։

Նրա մահվան բօթաբեր լուրը կայծակի արագութեամբ տարածվեց մայրաքաղաքի բոլոր խաւերում. ամենքը տխրամած հետաքրքրվում էին նրա մահվան պարագաներով։ Եւ ահա թերթերը շտապեցին լոյս ընծայել յատուկ յաւելուածներ՝ ամբողջովին նուիրված Տօլստոյի մահվան, կեանքին և գործունէութեան։

Վերջին օրերս մեզ ամենքիս զբաղեցնում է մի միտք միայն.—դա Տօլստոյի մահն է, որ ցնցեց մեզ, պաղ ջուր մաղեց մեզ վրա...

Տօլստոյի մահով հետաքրքրվելը խիստ բնական է մանաւանդ այն պատճառով, որ նա, որպէս բանադրված անձն ռուսաց եկեղեցուց, պէտք էր թաղվէր առանց քահանայական դասի, առանց կրօնական ծիսակատարութեան։ Այդպէս է եղել հանգուցեալի կամքը՝ որ մինչև իր կեանքի վախճանը հարազատ մնաց իր քարոզած դաւանանքներին և գաղափարներին։ Եւ զարմանալի չէ, որ ռուսաց ուղղափառ եկեղեցուց դուրս նետված մարդու համար հոգեհանգիստ կատարվում է օտարադաւան եկեղեցում, և ի պատիւ տեղական հայերի, Մոսկվայում առաջին անգամ հոգեհանգիստ կատարվում է... հայոց եկեղեցում՝ խուռն բազմութեան ներկայութեամբ։

Ապա մայրաքաղաքի բոլոր բարձրագոյն դպրոցներում, կուլտուրա-հասարակական հիմնարկութիւններում և ընկերութիւններում տեղի ունեցան մի շարք ժողովներ, ուր քննվեցին իրանց մասնակցութեան ձևը մեծ գրողի թաղման գործում։

Ոմանք իրանց մասնակցութիւնն արտայայտեցին պսակներով կամ ցաւակցական հեռագիրներով, իսկ ոմանք էլ վերջնականապէս չեն որոշել իրանց դիրքը այնքան խոշոր այդ ակտի վերաբերմամբ։

Խիստ բնորոշ է այն, որ բարձրագոյն դպրոցներում կայացած ժողովների ռեզօլիւցիաների մի ստուար մասը յանգում է մահվան պատժի վերացման վրա, որի համար այնքան անողոք կռիւ է մղել հանճարեղ գրողը։ Ապա այդ դպրոցներում յաճախ կատարվել են քաղաքացիական հոգեհանգիստներ «Յաւերժ յիշատակ» երգելով։ Բոլոր դպրոցներում պարապմունքները դադարեցված էին նոյեմբերի 9-ին, իսկ մի քանի տեղերում 3 օրով։ Իսկ թատրոնների ներկայացումները յետաձգվեցին նոյեմբերի 7-ին և 9-ին Գեղարուեստական, Կօրշի և Նեզլոբինի թատրոններում, ուր Տօլստոյի թաղման օրը տեղի ունեցան զրոյցներ, նուիրված մեծ գրողին։

Յիշատակութեան արժանի է Գեղարուեստական թատրոնի որոշումը՝ բանալ ժողովրդական ուսումնարան Տօլստոյի անունով, որի պահպանութեան ծախքերը հոգալու է թատրոնը. նա այդ նպատակով միանուագ յատկացրել է մի հազար րուբլի։ Զիմինի օպերան նոյեմբերի 9-ի ներկայացման ամբողջ հասոյթը յատկացրել է Մոսկվայի համալսարանի չքաւոր ուսանողներին. իսկ Նեզլոբինը շուտով իր ներկայացումներից մէկը կը յատկացնէ նոյնանման նպատակի։

Մայրաքաղաքի քաղաքային վարչութիւնը, բացի այն, որ նա ի նշան սգի ընդհատել է իր հերթական նիստը, Տօլստոյի թաղման օրը վարչութեան դիւանատան պարապմունքները սկսվեցին ժամը 12-ից և ուղարկվեց ցաւակցական հեռագիր հանգուցեալի ընտանիքին։ Շուտով կընտրվի մի յատուկ մարմին՝ զբաղվելու մեծ գրողի յիշատակը յաւերժացնելու խնդրով. մտադրութիւն կայ 1) Ձեռք բերել Մոսկվայի Տօլստոյի տունը, 2) Դեւիչէ դաշտում կառուցվող դպրոցական հսկայական շէնքը կոչել Տօլստոյի անունով, 3) բանալ համալսարական ստորագրութիւն Տօլստոյին Մոսկվայում մահարձան կանգնեցնելու համար, որպիսի նպատակով քաղաքը յատկացնում է 10,000 ր., 4) հիմնել թոշակներ բարձրագոյն դպրոցներում և 5) Տօլստոյի մեծադիր պատկերը կախել քաղաքային վարչութեան դահլիճում։

Ինչպէս յայտնի է, դումայական կադետական Փրակցիան շուտով Դումային կառաջարկէ յատկացնել 100,000 ր. Տօլստոյի մահարձանի համար. հիմք կայ կարծելու, որ այդ առաջարկը պաշտպանութիւն կը գտնէ մեծամասնութեան կողմից։

Պետերբուրգի գրական կրուժոկը իր կողմից 5,000 ր. է յատկացրել այդ նպատակով։ Իսկ Մոսկվայում մի անյայտ պարոն 10,000 ր. է մուծել Շանեավսկիի համալսարանը, որպէսզի մօտ ապագայում կառուցվելիք համալսարանի լսարաններից մէկը կոչվի Տօլստոյի անունով։

Տօլստոյի թաղման օրը աշխատանքները դադարեցված էին Վեստինգաուզի, Լիստի, Բրոմլէյի, Բուբրի և այլոց գործարաններում և մի քանի հիմնարկութիւններում. փակ էին նաև մի քանի գրասենեակներ և խանութներ։

Այդ օրը ուսանողութիւնը խմբերի բաժանված՝ դիմեց Խամօվնիկի քաղաքամասում գտնվող Լէվ Տօլստոյի տունը դեմօնստրացիայի նպատակով, բայց ոստիկանութիւնը, որ կազմ ու պատրաստ էր, թոյլ չը տուեց այդ անելու և առաջարկեց մեզ ցրվելու, թէև մեր ընկերներից մէկը ձերբակալվեց՝ իբրև ղեկավար այդ շարժման։ Փորձեր եղան նաև քաղաքացիական հոգեհանգիստներ կատարելու բարձրագոյն դպրոցներում, բայց նրանք վաղ առաւօտից փակ էին, իսկ միւս կողմից դրան արգելք էր հանդիսանում ոստիկանութիւնը, որ շրջում էր քաղաքի զանազան մասերում։ Չը նայած դրան, հոգեհանգիստ կարելի եղաւ կատարել Արբատի հրապարակի վրա, կանանց բարձր կուրսերի մօտ...

Մոսկվայից, ինչպէս և պէտք էր սպասել, շատ ցանկացողներ եղան գնալու Եասնայա-Պոլեանա և ներկայ լինելու Տօլստոյի թաղմանը։ Բայց ցանկացողները, գնացքների սակաւութեան պատճառով, անկարող եղան գնալ, և շատերը ստիպված եղան յետ դառնալ կայարանից, ինչպէս օր. համալսարանի ռեկտոր պրոֆ. Մանուէլով և ուրիշները։ Մոսկվայից բազմաթիւ պատգամաւորութիւններ են գնացել Եասնայա-Պոլեանա, որոնց թւում նաև հայկական գաղութի դէպուտացիան։

Թէև տողերիս գրողը իրանից անկախ պատճառներով ներկայ չէ եղել Տօլստոյի թաղմանը, բայց և այնպէս նրա մօտաւոր պատկերը կարելի է տալ մայրաքաղաքի թերթերի տուած տեղեկութիւնների համաձայն։

Երեւում է, որ թաղումը կատարվել է շատ համեստ կերպով, որին ներկայ է եղել 4—5 հազար ժողովուրդ. չորս-հինգ պսակներ են եղել, որոնցից յիշատակենք մի քանիսը միայն.

1) „Дорогой Левъ Николаевичъ! Память о твоемъ добрѣ не умретъ среди насъ, осиротѣвшихъ крестьянъ Ясной Поляны".

2) „Великому писателю земли русской Л. Н. Толстому отъ родного города Тулы".

3) „Тихо спи, яркое солнце Россіи",—մի անյայտ անձնաւորութիւնից։

4) „Почившему генію—безъ смерти"—Մոսկվայի Օստրովսկիի անուան ընկերութիւնից։

5) „Борцу, который не могъ молчать" և այլն և այլն...

Պէտք է յիշենք, որ Տօլստոյի դագաղը նախ մտցվել է իր տունը, ուր վերջին անգամ հրաժեշտի ողջոյն են տուել նրա հարազատները, որից յետոյ միայն տան դռները բացվել են պատգամաւորների և ներկաների համար։

Այնուհետև տխուր յուղարկաւորութիւնն առաջ ընթանալով դէպի մեծ գրողի յաւիտենական հանգիստը, որ փորված էր Եասնայա Պոլեանայից կէս վերստ հեռաւորութեան վրա, ուր նա անց է կացրել իր մանկութեան օրերը, յանձնվում է հողին՝ առանց թաղման ծիսակատարութեան։ Ներկաները միայն մի քանի անգամ երգել են «Յաւերժ յիշատակը»։

Հանգուցեալի ընտանիքի կամքի համաձայն չեն արտասանվել նաև դամբանականներ։

Այս բոլորից յետոյ,—նկարագրում են թերթերը,—սգահանդէսը վերջանում է և ամենքը շտապում են վերադառնալ իրանց բնակութեան վայրերը...

Հանգուցեալի ընտանիքը շարունակում է ստանալ ցաւակցական հեռագիրներ շատ մեծ քանակութեամբ երկրագնդիս բոլոր ծայրերից։

Միտք է յղացել նաև գնել Տօլստոյներին պատկանող Եասնայա-Պոլեանա կալուածքը և դարձնել ազգային սեփականութիւն...

Մոսկվա, 10 նոյեմբերի Ոսկու-Ձոն

ԽՄԲԱԿԱՆ ԵՐԳԸ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

Մեր դպրոցներում ընդհանրապէս բացակայում է խմբական երգեցողութիւնը։ Այդ կարելի է պնդել նամանաւանդ մեր ծխական ուսումնարանների նկատմամբ։ Միջնակարգ դպրոցներում վերջերս են միայն սկսել դասեր յատկացնել առանձնապէս խմբական երգեցողութեան համար. իսկ ծխական դպրոցներում՝ որքան մեզ յայտնի է, այդ չը կայ։ Վերջիններիս շարքում այդ տեսակէտից ամենայետնեալ տեղերը գրաւում են, իհարկէ, գիւղական դպրոցները, որոնցից շատերում՝ կարելի է ասել, երգեցողութեան դասեր անգամ չը կան, ուր մնաց խմբական երգեցողութիւն։ Բայց որպիսի բարոյական քաղցրութիւն կը զգայ հայ գիւղացին, երբ նա լսէ կազմակերպված գէթ միաձայն երգեցողութիւն գիւղի եկեղեցում և դպրոցում՝ նոյն համայնքի զաւակներից կազմած խմբով։ Միանգամայն հաւատացած կարելի է ասել, որ այդպիսի գիւղերում դպրոցներն աւելի կը ծաղկեն, և նրանց նշանակութիւնն աւելի բարձր կը լինի գիւղացոց համար։

Ցանկալի է, որ այդ հանգամանքն լուրջ կերպով ի նկատի ունենան մեր գիւղական ուսուցիչներն, և գլխաւորապէս այն հաստատութիւնները, որոնք գիւղական և ընդհանրապէս ծխական դպրոցների համար ուսուցիչներ են մատակարարում։

Ես ի նկատի ունեմ նաև մեր միջնակարգ այսպէս կոչված հոգևոր դպրոցներն, ուր աւարտողները՝ սակաւ բացառութեամբ,

---

անարատ և անբասիր վարկը, Նրա կաթողիկոսութեան ժամանակ ստացված մեծաքանակ դրամական գումարներով կարելի էր ոչ միայն Հաղարծնի, այլ և Հայաստանի բոլոր վանքերը բարեկարգել և բարեզարդել, և դեռ մի-երկու հարիւր հազար էլ կը մնար Էջմիածնի դատարկ գանձարանում «նաղդ» փող։

Մեր նախնիքը բնութեան արհաւիրքների հետ կռւելով, քար ու քրտինք կարած, բարձրաբերձ սարերի լանջերին հսկայ կոթողներ էին կանգնեցնում, իսկ նրանց ներկայ սերունդը՝ քարն ու անտառը առաջը, մի ապաստարան շինելու շնորհք չունի ուխտաւորներին գիշերվայ ցրտից ու անձրևից պատսպարելու համար... որքան նսեմացուցիչ հակապատկեր ներկայ սերնդի համար։

* *
*

Ես հետաքրքրվեցի իմանալ, թէ ունի՞ արդեօք վանքը մատենադարան։

—Եկեղեցում մի պահարան կայ, ուր դարսված են դէսից դէնից ստացված գրքեր և հրատարակութիւններ,—պատասխանեց վանահայրը նոյն անտարբեր սառնասրտութեամբ։

Մենք տեսանք և այդ պահարանը՝ նրա մէջ թափված գրքերով. այստեղ կարելի էր գտնել կրօնական գրքեր, աւետարան, դասագիրք, հատ ու կտոր ձեռնարկներ, վէպեր և զանազան տարիների պակասաւոր ամսագրեր, բոլորը թոզով ծածկված։

Գրացուցակ չը կար։

Պահարանի վերի դարակի վրա թափված էին առանց կարգի և սիստեմի Հաղարծնի կալուածագրերը և բազմաթիւ դատաստանական վճիռների պատճէնները՝ սկսած 60-ական թւականներից՝ բարեյիշատակ Պօղոս վարդապետի քրտնաջան գործունէութեան արդիւնքը։ Այդ դոկումենտները նա իր աչքի լոյսի պէս պահում էր, իսկ այժմ...

Կանօնաւոր մատենադարանի հիմք դնելու համար հարկաւոր էր նախ և առաջ եղած գրքերը համարագրել և ցուցակագրել. դա մի հոգեշահ գործ էր, որով ցանկացան զբաղվել մեզ հետ եկած Խուդադեան որբանոցի բարեկիրթ սանուհիները՝ Գէորգեան ճեմարանի աշակերտ Ոսկերչեանի ձեռնտուութեամբ. այդ համակրելի երիտասարդը այն օրը մեզ պէս վանքի հիւրն էր. նա տեղով էր եկել Սևանայ անապատից պանդուխտի ցուպը ձեռին։

Անմիջապէս բոլոր գրքերը հանեցին պահարանից և փռեցին վանքի գաւթում, գետնի վրա. սկսվեց միահամուռ եռուն աշխատանք. մէկը մաքրում էր գիրքը փոշուց, միւսը նրա համարն էր պատրաստում, երրորդը գրքի անունը ցուցակի մէջ նշանակում և այլն. մերթ ընդ մերթ ջահել աշխատաւորների խմբում լսվում էին քրքիջ, ծիծաղ, սրախօսութիւններ. չանցաւ և 2 ժամ այդ ուրախ աշխատանքի մէջ, երբ գրացուցակը արդէն կազմ ու պատրաստ էր, բոլոր գրքերը ըստ մասնագիտութեան բաժանված և խնամքով շարված պահարանի մէջ։

Յ. Սպենդիարեան

(Վերջը միւս անգամ)

ուսուցչական լաւծն են սատանձնում, և ահա այդտեղ է, որ աւելի քան լուրջ վերաբերմունք պէտք է ցոյց տալ ուսուցչացու սաներին երաժշտական պատրաստութիւն տալու համար։ Այդտեղ պէտք երգեցողութեան և նրա աւանդման հետ ծանօթանան ապագայ ուսուցիչները։ Ծխական և գիւղական դպրոցները մասնագէտ ուսուցիչներ ունենալու հնարաւորութիւնից զուրկ են, ուստի միջնակարգ դպրոցներում անհրաժեշտ է, որ բոլոր աշակերտները վարժվեն խմբական երգեցողութեան և որոշ աշխատանք նուիրեն նրան, որպէսզի գէթ մի փոքր հնարաւորութիւն ստեղծեն իրանց համար տարրական դպրոցներում համեստ երգեցիկ խումբ ունենալու։

Բայց տալի՞ս են արդեօք մեր միջնակարգ դպրոցներն իրանց սաներին այդ պատրաստութիւնը,—վստահօրէն կարելի է ասել՝ որ ոչ։ Այնտեղ մնացած առարկաների նըկատմամբ նոյնիսկ որոշ և յայտնի ծրագիր չը կայ, ուր մնաց երաժշտութեան, որի մասին աւելի քիչ են հոգ տանում *)։

Եւ դրա հետևանքը բաւական զգալի է մեր դպրոցական կեանքի վրա իր բացասական կողմերով.—այսպէս, օրինակ, պաշտօն որոնող ուսուցիչներին ընդհանրապէս որքան կուզէք, ամեն քայլափոխում կը հանդիպէք. բայց հէնց որ խնդիրը գայ երգեցողութիւն աւանդելուն, ոչ մէկին չէք գանի։

Անհրաժեշտ է, որ խմբական երգեցողութիւնը աւելի լայն հիմքերի վրա լինի դըրված մեր միջնակարգ դպրոցներում. այնպէս որ մեր ապագայ ուսուցիչները բոլորովին զուրկ չը լինէին գոնէ միաձայն փոքր ի շատէ կազմակերպված երգեցիկ խմբեր ունենալու։

Արշ. Տէր-Յովսէփեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ջալօղլու, 16 նոյեմբերի

Շիրակի գիւղացիները, շնորհիւ իրանց տեղագրական ու կլիմայական պայմանների, պարապում են հողագործութիւնով ու անասնապահութիւնով։ Այս երկու զբաղմունքի ճիւղերը կազմում են նրանց տնտեսական կեանքի գլխաւոր կողմերը և ողջ գաւառի բնակչութեան բարեկեցութեան ու բարւոք վիճակի աղբիւրները։ Բայց մեր գիւղացին չունի ձեռնհասութիւն ու պատրաստութիւն, որպէսզի օգտվի իր պարապմունքից։ Ծայրայեղ տգիտութիւնը, գիտութեան բարիքներից ու ցուցումներից զուրկ լինելը և ցաւակից առաջնորդներ չունենալը օր ըստ օրէ տնտեսապէս քայքայում է և սպառնական վիճակի հասցնում գիւղացուն, որ հողագործութիւնը կատարում է այն եղանակով, որով հարիւրաւոր տարիներ իր պապերը առաջնորդվել են, առանց նորամուծութիւնների։

Գիւղերում գիւղատնտեսական գիտելիքներ տարածելու դերում մեծ տեղ են բռնում ծխ. դպրոցներն ու ուսուցիչները, որոնք իւրաքանչիւր հասարակութեան համար մի-մի բանիմաց առաջնորդներ են։

Սակայն մեր գաւառական ծխ. դպրոցները ոչինչ չեն տալիս շնորհիւ անձեռնհաս ու թերուս ուսուցիչների։ Գիւղական թարմ ու մատաղ մանուկները թէև ութն ամիս դպրոցում սովորում են, բայց ոչ մի գործնական հետևանք չէ նկատվում գիւղատնտեսութեան մէջ. այն ինչ՝ մեր գաւառի դպրոցներում կարելի է ունենալ գիւղատնտեսական, մեղուաբուծական, թռչնաբուծական, սագապահութեան և խոզապահութեան բաժիններ, և որոշ չափով գիւղացին ապահովված կը լինէր, եթէ նրա ցանքսը անգամ կարկտահար լինէր, կամ թէ անասունների մեծ ջարդ տեղի ունենայ ժանտախտից. բայց այս յիշած ճիւղերից ոչ մինը չը կայ, և երբ գիւղացին տեսնում է, որ ոչ մի կերպ չէ ազդում դպրոցը դէպի իր բարեկեցութիւնը, առ ոչինչ է համարում և դրամ շորթելու «թակարդ» անուանում։

Բազմիցս մամուլում և դասախօսութիւններով շօշափված է, որ գիւղացին տառապում է և տգիտութեան ու խաւարի մէջ խարխափում, պէտք է նրան տնտեսապէս բարձրացնել և միջոցներ ցոյց տալ։ Բայց ոչ ոք գործի չէ մտնում։

Քանի որ Շիրակի ազգաբնակչութիւնը պարապում է հողագործութիւնով ու անասնապահութիւնով, իսկ արհեստներից ու ջուլհակութիւնից ոչ մի տեղեկութիւն չունի, մեր կարծիքով, թեմ. վերատեսուչը պիտի հոգ տանի իր իրաւասութեանը յանձնված շրջանում բանալու ջուլհականոց և արհեստանոց և որտեղ կարելի լինի ամենաընտիր շալեր պատրաստել։

Տէր-Սարգսեան

Ցարսկիէ-Կոլոդցի, 15 նոյեմբերի

Անցեալներն այստեղ էին եկել մօտ 200 ընտանիք ռուս գաղթականներ, որոնք գաղթել էին Ռուսաստանի զանազան նահանգներից։ Գաղթականները խնդրում էին կառավարութեանը՝ տալ իրանց բնակութեան համար հարկաւոր հողեր Շիրակի դաշտում նրա հայեցողութեան համեմատ։

Շիրակի դաշտը նշանաւոր է անասնապահութեամբ։ Այստեղ թուրքերը պահում են բազմաթիւ ոչխարների հօտեր։ Դաշտը ծառայում է, որպէս արօտատեղի. ուստի եթէ գաղթականներին հող տրվէր, մեծ հարված կը հասցվէր անասնապահութեանը։ Այս պատճառով թուրքերն եռանդուն դիմադրութիւն յայտնեցին։ Նրանք խնդրեցին իշխանութեանը չը տալ գաղթականներին հողեր, որովհետև եղածն իրանց չէ բաւականացնում։

Իշխանութիւնը յարգեց թուրքերի խնդիրը և գաղթականներին մերժեց հողեր տալ։ Գաղթականները ցրվեցին զանազան տեղեր։ Մօտ 30 ընտանիք դարձեալ մնացել են Սվէչինօ գիւղում։

Շիրակի լայնատարած դաշտում կան շատ ձմերանոցներ (բինա) ոչխարների համար։ Աշնան սկզբից մինչև վերջն անգամ ոչխարների հօտերը բերում են այստեղ նոյնիսկ հեռաւոր տեղերից։ Ոչխարների չուն վաղուց սկսել է։ Ամեն օր Ցարսկիէ-Կոլոդցիի վրայով անցնում են հազարաւոր ոչխարներ, գնալով իրանց ձմեռվայ պատսպարանը։

Նոյեմբերի 13-ի գիշերը ձիւն եկաւ։ Կիրակի ամբողջ օրը ձիւն էր գալիս։ Ձիւնը բարձրացաւ $^1/_2$ արշին։

N. N.

*) Երաժշտութեան ծրագրի խնդիրը մեծ ուշադրութեան է արժանի. ապագայում այդ մասին աւելի կուննանք, երևի, աւելի մանրամասն խօսելու։ Տ.-Յ.

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Թիֆլիսում, Դւորցովայա փողոցի վրա կօշկեղէնի խանութ ունեցող Սեդրակ Բոյաջեանը մեծացրեց մի որբ աղջկայ։ Եւ հէնց որ նա մեծացաւ՝ սկսեց հետը կենակցել։

Բոյաջեանի կինը՝ Արաքսիան սկզբում չէր հաշտվում այդ բարբարոս վարմունքի հետ, բայց և այնպէս տնից դուրս չարեց յիշեալ կնոջը, որից արդէն ծնվեց մի աղջիկ... Արաքսիան հետզհետէ հաշտվելով, սկսեց դաստիարակել նորածին երեխային և վերջապէս վճռեց նրան որդեգրել։

Արաքսիան հրաւիրեց Արշակ քահ. Տէր-Մինասեանին և մկրտել տուեց աղջկան։

Երեխայի մայրը դիմեց դատարանին։

Տէր-Մինասեան քահանային նահանգական դատարանը արդարացրեց, գտնելով որ նրան խաբել է Արաքսիան։ Իսկ վերջինին դատապարտեց 8 ամսով բանտարկութեան։

Սակայն գործը անցաւ դատաստանական պալատը։ Եւ պալատը անցեալ օրը Արաքսիայի 8 ամսեայ բանտարկութիւնը դարձրեց մի տարի, զրկելով իրաւունքներից։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Վերջացան Փոխարքայի պալատում տեղի ունեցող այն նիստերը, որոնք նուիրված էին հողային հարկատուութեան բարւոքման ծրագրի մշակութեան։ Ընդամենը եղան հինգ նիստ, առաջինը Փոխարքայի օգնական Է. Վատացիի, իսկ միւսները Փոխարքայի խորհրդի անդամ Ն. Զաւեկօվսկիի նախագահութեամբ։ Նիստերին ներկայ էին լինում մինչև 35 հոգի. Ծրագիրը ամփոփում է օրինագծի հիմնական կէտերը։ Հրահանգների մշակութիւնը և հրատարակութիւնը վերապահվում է Փոխարքային։ Գնահատող յանձնաժողովների գործունէութիւնը կը սկսվի 1912 թուի յունվարի 1-ից և կը շարունակվի 6 տարի։ Նախապատրաստական աշխատանքները կը սկսվեն առաջիկայ 1911 թուի երկրորդ կիսամեակից։

◆ Պարիզի «Journal Asiatique» (Ասիական Օրագիր) հանդէսի վերջին համարում տպված են ուսուցչապետ Փրեդերիկ Մակլէրի երեք գրախօսական յօդուածներ՝ «Արօր» ամսագրի, Կարապետ եպիսկոպոս Տէր-Մկրտչեան և Երուանդ Տէր-Մինասեանի հրատարակած «Իրենէոս» գրքի և Միհրան Յովհաննիսեանի «Քննադատական» գրքի մասին (վերջինս տպվել է Կ. Պոլսում)։ «Արօր» ամսագրի մասին գրախօսը գովասանքով է խօսում, տեսնելով որ նա լաւ է խմբագրված և ճոխ ու բազմազան բովանդակութիւն ունի։ Առանձնապէս Մակլէրը շեշտում է Սարուխանի պատմական ուսումնասիրութիւնը։

◆ «Ասիական Օրագրի» միևնոյն համարում տպված է և հայագէտ Մէյէի (A. Meillet) գրախօսութիւնը Ադոնցի «Հայաստանը Յուստինիանոսի ժամանակ» ռուսերէն յայտնի աշխատութեան մասին։ Այդ գրախօսութեան մէջ Մէյէն ցոյց է տալիս Ադոնցի գործած մի քանի լեզուագիտական սխալներ, որոնք, սակայն, ասում է նա, չեն նսեմացնում հեղինակի ունեցած պատմական ձեռնհասութիւնը։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ հինգշաբթի, նոյեմբերի 24-ին, տեղի կունենայ զանազան ընկերութիւնների ներկայացուցիչների կողմից կազմված մի խորհրդակցութիւն քննելու դաշտային մկների և մեղուների փթախտ հիւանդութեան պատճառած աւերումների դէմ մաքառելու միջոցները։ Խորհրդակցութիւնը պէտք է նաև աշխատի ծրագրել օրինագիծ փթախտի դէմ մաքառումը դարձնելու պարտաւորական օրէնսդրական եղանակով։

◆ Ինչպէս հաղորդել էինք, նոյեմբերի 17-ին Փոխարքային ներկայացաւ Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեան։ Ունկնդրութիւնը բաւական երկար էր։ Քաղաքագլուխը կոմսին զեկուցեց քաղաքի հերթական գործերի մասին, որոնց վերաբերութեամբ Փոխարքան խոստացաւ իր աջակցութիւնը։ Կոմսը վերջում խոստացաւ նաև ընթացք տալ Թոքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութեան վարչութեան միջնորդութեան, որ թոյլ տրվի այժմեանից ձեռնարկել Աբասթումանի սանատորիայի կառուցման աշխատանքներին, քանի որ ներկայումս հանգանակված կայ արդէն մօտ 48,000 րուբլի։

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 8-ին, Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացքներում կը կայանայ այդ դասընթացքներին կից հաստատված բնութեան սիրահարների առաջին նիստը, ուր պրոֆ. Խարչիկովը կը կարդայ ռեֆերատ։

◆ Իշխ. Թումանով և ինժեներ-տեխնոլոգ Ս. Թաղիանոսեանը միջնորդութիւն են յարուցել թոյլ տալու իրանց երկաթուղագիծ կառուցանել Սղնախի և Շամախու միջև։ Որովհետև կառավարութիւնը արդէն թոյլ է տուել կառուցանել Կախեթեան երկաթուղին մինչև Սղնախ քաղաքը, և միւս կողմից էլ մասնաւոր դրամատէրեր խնդրում են թոյլտուութիւն Բագու—Շամախի երկաթուղի հաստատելու համար, այս նոր՝ Սղնախ—Շամախի գիծը կը ստեղծէ երկրորդ ուղի Թիֆլիսի և Բագուի միջև։

◆ Կովկասի քաղաքացիական վարչութեան բժշկական մասի վարչութիւնը դիմեց Թիֆլիսի նահանգապետին խնդրելով տեղեկութիւններ հաղորդել Թիֆլիսի նահանգի և շրջակայ տեղերի բորոտութեամբ հիւանդ անձերի մասին և այն միջոցները, որ գործադրվում են այդ հիւանդութեան դէմ։

◆ Վերջին ամիսը շատ վատ ամիս էր երեխաների համար, որոնց մէջ սաստիկ տարածվեցին քութէշ և բգացաւ հիւանդութիւնները։ Ծնողական ժողովներից մի քանիսում հարց է բարձրացված վերացնել այս տարի տօնածառերը երեխաների համար։

◆ Երկուշաբթի օրը, նոյեմբերի 22-ին, Արխիպովի նախագահութեամբ և տեղական անձերի ներկայութեամբ կը սկսվեն խորհրդակցութիւններ Կովկասի անտառապահական հարցերի բազմակողմանի մշակութեան մասին։

◆ Կովկասեան Կայսերական Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ տեղի կունենան հետևեալ ժողովրդական ընթերցումները։ Երեխաների համար այսօր, ռուսերէն, ժամը 4—5 տ. Գուրգենիձէն կը դասախօսէ Օրժեշկօյի «Իւլանկայի» մասին։ Վաղը՝ կիրակի, նոյ. 21-ին Միրիանեանը, հայերէն, ժամը 10—11 կը շարունակէ խօսել Ռօբինզոն Կրուզօյի մասին։ Տիկ. Ժօրդանիան վրացերէն ժամը 11—12 լուղոդների մասին։ Հասակաւորների համար (խնդրվում է երեխաներին չը տանել) բժ. Մուխարինսկին ռուսերէն ժամը 5—6 կը դասախօսէ երկու տեսակ տիֆի մասին, բժ. Մխիթարեանը հայերէն, ժամը 6—7՝ վեներական հիւանդութիւնների մասին։ Ընթերցումների ժամանակ ցոյց կը տրվեն պատկերներ մոգական լապտերով։ Մուտքը ձրի է։

◆ Նոյեմբերի 17-ին տեղի ունեցաւ Թոքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութեան վարչութեան նիստը։ Զեկուցվեց, որ Աբասթումանի ապագայ սանատորիայի կառուցման համար Ընկերութիւնը ունի արդէն մօտ 46,000 րուբլի և որ Արօղինգա տեղի աղբիւրի ջուրը երևաց լաւ և աղբիւրը տալիս է 15,000 դոյլ ջուր։ Ընդունվեց այն քաղաքների առաջարկութիւնը, որոնք յատուկ վճարով մահճակալներ են պահելու սանատորիայում։

◆ Այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, բորսայի դահլիճում Ա. Դիրր կը կարդայ դասախօսութիւն «Դաղստանը, բնութիւն և մարդիկ»։

◆ Այսօր երեկոյեան, ժամը $7^1/_2$-ին, հասարակական կլուբում (Բօրսայի դահլիճ) կը կայանայ երեկոյթ, նուիրված Լ. Տօլստոյի յիշատակին։ Հանգուցեալ գրողի մասին խօսք կասեն Ն Սպիլիօտտին, Ա. Յովհաննիսեան և Ն. Երմօլայեվ։ Տօլստոյի գրական երկերից կը կարդան Ա. Կոնստանտինովը և Ն. Ագուրով։

◆ Թիֆլիսում վախճանվեց վրացի իրաւագէտ Գ. Բ. Սակվարելիձէ, որը երկար ժամանակ վարում էր երկրագործութեան մինիստրի լիազօրի դիւանատանը իւրիսկոնսուլտի պաշտօն։ Նա յայտնի էր իբրև բարեխիղճ մարդ, գիտցող իրաւաբան և ազատ ժամանակները մասնակցում էր հասարակական գործերին։

◆ Կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը, համաձայն ներքին գործերի մինիստրի խնդրագրի, առաջարկեց Թիֆլիսի նահանգապետին դուրս ձգել, Պետական Դումայի ընտրողական մասնաժողովի կարգադրութեամբ, Դումայի անդամ Ն. Չխէիձէն ընտրողական ցուցակներից և ընտրողների թւից, իբրև մի անձի, որ ապօրինաբար ընտրվել է պատուիրակ։

◆ Պետերբուրգում բացվում է ռուս-թիւրքական բանկ։

◆ Օդեսայի հռոմ-կաթօլիկ եկեղեցու առաջնորդ քահանայ Ալիզի Ամիրեանովը նշանակվել է Թիֆլիսի հռոմ-կաթօլիկ եկեղեցու առաջնորդ։

◆ Երկուշաբթի օրից կը սկսվի քննվել Թիֆլիսի 1911 թուի ելմտի նախահաշիւը։

◆ Այսօր, Արքունական թատրոնում պրոֆ. Ժուրակովսկին մի հետաքրքրական դասախօսութիւն կը կարդայ Լ. Տօլստոյի մասին։ Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին։

◆ Վաղը Ժողովրդական Տանը Սպիլիօտին ցերեկով կը դասախօսէ Եգիպտոսի փարաւոնների մասին։

◆ Օդաչու Վասիլևը մի համարձակ ձեռնարկութիւն է մտադրվել անելու։ Նա իր գործիքով, որ օդից ծանր է, որոշել է Գանձակից թռչել Թիֆլիս առանց կանգ առնելու. եթէ այդ թռիչքը աջողվի, կը նշանակէ նա կը հաստատէ նոր մրցակէտ հեռաւորութեան վրա։

◆ Քութայիսից մեզ գրում են. «Ահա հինգերորդ օրն է, որ կատաղի փոթորիկը աւերմունքներ է գործում այստեղ։ Պոկված են շատ տանիքներ, քանդված են ցանկապատեր, արմատախիլ են եղած և կոտրտված են ծառեր։ Գիւղերից սոսկալի լուրեր են հաղորդում»։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Թիֆլիսի նահանգապետի որոշմամբ ուսանող Դաւիթ Լօմինաձէն ենթարկվում է 200 ր. տուգանքի կամ մի ամսով բանտարկութեան, Վլադիմիր Կօչուրովը՝ 50 ր. տուգանքի և Իսարլ. Վօլկօվը՝ 25 ր. տուգանքի ոստիկանական պաշտօնեաներին վիրաւորելու համար՝ սրանց պաշտօնական պարտականութիւնները կատարելու ժամանակ։

◆ Վօզնեսենսկայա փողոցում № 21 տանը ապրող Ագաֆի Կրավչէնկօն քնած ժամանակ ընկել է 11 օրական երեխայի վրա և խեղդել նրան։

◆ «Թէհրան» հիւրանոցում նոյեմբերի 18-ին յանկարծամահ եղաւ Շուշու գաւառի բնակիչ Մօվսուլա Բալա-Բէյլի-օղլին՝ 26 տարեկան։

ԼՈՒՐԵՐ ՎՐԱՑ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ Վրաց Դրամ. Ընկ. Վարչութեան անդամ Ն. Լօրթքիփանիձէն, միջնորդութիւն է յարուցել իշխանութեան առաջ, որպէսզի իրան թոյլ տրվի Թիֆլիսում հրատարակելու մի հանդէս «Ցխօվրեբա դա Խելօվնեբա» (Կեանք և Գեղարուեստ) վերնագրով։

◆ Վրաց հասարակական գործիչ Իլիա Նակաշիձէն, որը բաւական ժամանակ ապրել է Եասնայա-Պօլեանայում և մօտից ուսումնասիրել Լ. Տօլստոյի կեանքն ու վարդապետութիւնը, մօտ օրերում մի դասախօսութիւն կը կարդայ Զուբալօվի անուան Ժողովրդական Տանը, Լ. Տօլստոյի մասին։

◆ Կիրակի, նոյեմբերի 21-ին, վրաց դրամատիկական խումբը, մասնակցութեամբ տաղանդաւոր դերասանուհի Նինօ Չխէիձէի, վրաց թատրոնում կը խաղայ Ի. Սումբաթովի «Դաւաճանութիւն» պատմական դրաման, որտեղ Զէյնաբի դերը կը կատարի Չխէիձէն։

◆ Վրաց «Սախալխօ գազէթի» թերթի խմբագրութիւնը շարունակաբար հեռագիրներ է ստանում Կանն քաղաքում վախճանված Գիօրգի Դէկանօզիշվիլիի մահվան առիթով։ Ի միջի այլոց ցաւակցական հեռագիր է ստացվել Նովօրօսիյսկի վրացի ուսանողներից։

◆ «Սաքմէ» թերթի խմբագրատանը ձերբակալված 9 աշխատակիցներին ազատ են արձակել, բացի մէկից, որը դեռ ձերբակալված է։

◆ Վրաստանի Պատմա-Ազգագրական Ընկերութիւնը մի քանի անձերից ստացել է հնագիտութեան վերաբերեալ առարկաներ, իբրև նուէր։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աւելորդ չենք համարում առաջ բերել ռուս հեղինակաւոր ամսագրերից մէկի («Рус. Мысль») կարծիքը Ատրպետի «Мамедъ-Али Шахъ» և «Имаматъ» գրքերի մասին. կարծիք, որ ունի նաև հասարակական ինտերես։

«Այս գրքերի ընթերցումով մարդ ափսոսում է, որ Կովկասին բացակայում է համալսարան կամ այլ որևէ խոշոր մտաւոր կենտրոն։

«Հեղինակը ըստ երևոյթին շատ բան գիտէ, կամ գոնէ հնարաւորութիւն ունի իմանալու պարսից պատմութեան մի շատ նշանաւոր և հետաքրքրական շրջանի մասին։ Նա ծանօթ է անցքերին, պարսկական ժողովրդի ներքին վերջին տարիների հոսանքների հետ և նրան ակնյայտ հետաքրքրում է ոչ արտաքինը, այլ և այդ անցքերում արտացոլող ժողովրդական հոգեբանութիւնը, որ քիչ հասկանալի է մնում օտար դիտողների համար։

«Բայց նրա դիտաւորութիւնը՝ ծանօթացնել ռուս ընթերցողներին պարսկական ազգային շարժման ներքին իմաստի հետ, խիստ խանգարում է քիչ-շատ գրաւիչ ձևով պատմելու շնորհքի բացակայութիւնը։

«Շարադրութիւնը կրում է կէս-ինտելիգենտ բնոյթ։ Հեղինակը չէ զանազանում կարևորը՝ անկարևորից, չէ պահպանում համաչափութիւն, երկար կանգ է առնում երկրորդական նշանակութիւն ունեցող անցքերի վրա, մակերևոյթաբար սահելով խոշոր երևոյթների մօտից։

«Չը նայած այս պակասութիւններին, այն ընթերցողները, որոնք քիչ-շատ ծանօթ են պարսկական նացիօնալիզմի հետ այստեղ կը գտնեն մի քանի տեղեկութիւններ, որոնք աւելի մօտիկից են բնորոշում շարժումը։

«Դժբաղդաբար Ատրպետի գրքերում չը կայ այդ շարժման կարգ ու սարքի պատկերը, թէև նա փորձում է պահպանել պատմական հեռանկարը։

«Եւ այն անձինք, որոնք մասնագիտաբար հետաքրքրվում են Պարսկաստանով, կը գըտնեն այստեղ մի քանի առանձին նոր փաստեր, երկու-երեք օգտակար ցուցմունքներ. իսկ ընթերցողների լայն խաւերի համար այս գրութիւնները անպէտք են։

«Ատրպետի աշխատութիւնների մէջ զգացվում է խոշոր մտաւոր կենտրոններից հեռու ընկած մարդու անճարութիւնը։

«Այն հանգամանքը, որ այդ գրքերը լոյս են տեսել Ալէքսանդրոպոլում, լաւ յայտարար են տեղական ձեռներէցութեան։

«Բայց պէտք է կարծել, որ տեղական ինիցիատիվը աւելի բեղմնաւոր կը դառնար, եթէ նրան օգնութեան հասնէր մտաւոր մթնոլորտը, որ անշուշտ միայն կը ստեղծէր կովկասեան համալսարանը՝ օժտված գիտնական ույժերով և ժամանակակից պարագաներով։ Այն ժամանակ Ատրպետի պատմական աշխատութիւնների նման գիտական գործերը կը ղեկավարվէին աւելի վարպետ ձեռքերով և կը կատարվէին աւելի նուրբ կերպով»։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Նոյեմբերի 18-ին Վրաց թատրոնում, մասնակցութեամբ տաղանդաւոր դերասանուհի Նինա Չխէիձէի, խաղացվեց Զուդերմանի «Իվանովեան գիշերներ» 4 գործ. դրաման։ Մեզ մօտ առհասարակ սովոր են կարծելու, թէ մեր տեղացի դերասանուհիների խաղը չի հասնի հիւրերի խաղին։ Բայց այդ կարծիքը ըստ մեզ միանգամայն սխալ է։ Օրինակ՝ պէտք էր տեսնել յարգելի Չխէիձէին այդ գիշեր, որպէսզի հիմնովին փոխվէր այդ անհիմն կարծիքը դէպի տեղացի դերասաններն առհասարակ և տաղանդաւորները մասնաւորապէս։ Բայց ինչ արած, երբ հասարակութիւնը չէ իմանում արժանաւոր կերպով գնահատել իր ընդունակ զաւակներին։ Այդ գիշեր Վրաց թատրոնը կիսով չափ դատարկ էր։ Դատապարտելի անտարբերութիւն։

A—s.

Փոթի, 15 նոյեմբերի

Ամսիս 14-ի երեկոյեան տեղիս ծխ. ուսումնարանում մեր սիրողները, ղեկավարութեամբ Ղ. Քագարեանի ներկայացրին «Ղաչաղ Արսէն» դրաման 3 գործ., յօգուտ ծխ. ուսումնարանի։

Խաղը թէև բաւարար անցաւ, բայց հասարակութիւնը պակաս էր։ Ներկայ էին բացառապէս բանւորներ։

Զուտ արդիւնք եղաւ մօտաւորապէս 25—30 րուբլի։

Սիրողների աշխատանքը քաջալերութեան արժանի է։

Բիւզանդ Գասպարեան

Նուխի, 15 նոյեմբերի

Նոյեմբերի 13-ին տեղիս ծխ. հայոց դպրոցի դահլիճում յօգուտ նոյն դպրոցի, դերասան Մոսեանի մասնակցութեամբ տեղիս սիրողներ, ներկայացրեց Գ. Սունդուկեանի «Պէպօն» և «Վայրենի» վօդէվիլը։ Ներկայացումը գրաւել էր ահագին թւով հասարակութիւն։

Հասարակութիւնը, ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ չէր կարողանում թատրոնում իրան պահել։

Միջարարներին նուագում էր մեզ մօտ հիւր եկած թառիստ Շիրինը իր խմբով, որ ոգևորութիւն և զուարճութիւն պատճառեց հասարակութեան։

Մուտքը ինչպէս երևում էր, մեծ պէտք է լինէր։

Էլչիբէգ

Նոր-Բայազէտ, 10 նոյեմբերի

Ամսիս 7-ին, տեղիս ծխ. դպրոցի ուսուցիչներ Կանայեան ամուսինների նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ ձրի մանկական ցերեկոյթ, որը այս ուսումն. շրջանում առաջինն էր։

Դահլիճը լիքն էր նոյն դպրոցների սաներով։ Այս անգամ ուսուցչ. կազմը որոշել էր ներս չառնել քաղաքիս պետ. դպրոցների աշակերտութեան և առհասարակ մասնաւոր մարդկանց, նոյնիսկ ծնողներին։

Այս բանը մեր կարծիքով սխալ պէտք է լինի։

Աշակերտական ցերեկոյթներն ու ներկայացումները տրվում են մասամբ և ծնողների համար, որոնք տեսնելով իրանց փոքրիկներին բեմի վրա՝ համոզվում են, թէ դպրոցը տալիս է օգուտ։

Ցերեկոյթը սկսվեց «Տիկին Սիրան» մանկական վօդևիլով։ 7—8 տարեկան Ղամաբեանը գեղեցիկ կերպով արտասանեց «Մի կաթիլ մեղր»։ Մեծ խնամքով էր պատրաստված «Գեղարուեստ» կենդանի պատկերը։ Մէջ ընդ մէջ աշակերտների խումբը երգում էր ժողովրդ. երգեր։

Ուսուցչ. կազմը որոշել է մի շարք այսպիսի ցերեկոյթներ կազմակերպել։

Ռուբէն

ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Առաջիկայ Ծննդեան տօներին քաղաքային տարրական դպրոցների սաների համար կը լինեն ներկայացումներ երեք լեզուներով։

◆ Թոյլատրված է խաղալ Կովկասի բեմերի վրա. 1) վրացերէն՝ «Հէնրիխ Նավարացի», դրամա 5 գործ. և 2) հայերէն՝ «Սիրոյ Իրաւունք», 3 գործ., հեղ. Յակոբեանի։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Մոսկվաբնակ Բարսեղ Տէր-Օհանեանցին

Նուխի, 11 նոյեմբերի

Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ. Նուխու ճիւղի վարչութիւնը 1909 Թ. 23 մարտի № 8 գրութեամբ ուղարկել է ձեզ 20 հատ ընկալագրեր № 153—153 կտրօններ, խնդրելով նեղութիւն կրել բաժանելու՝ ձեր շրջանում և հաշիւը ներկայացնելու։

Նոյն վարչութիւնը այդ խնդրի առիթով դիմել է 1909 Թ. №№ 45—59, 1910 Թ. Թ. № 4 և 19 գրութիւններով, սակայն դուք արժան չէք համարել դայսօր երկտողով պարզելու այդ խնդիրը և վերացնելու այդ խնդրի շուրջը տեղս պատվող բազմաթիւ գրոյցները և դրա առիթ. վ բարդված թիւրիմացութիւնները։

Կ. Հ. Բ. Ընկ. Նուխու ճիւղի Վարչ.

ՖՐԻԶՆՕՅԻ ՀԱՅԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Ֆրեզնօ (Ամերիկա), 12 հոկտ.

Տեղւոյս ժողովրդէն շատերուն փափաքին ու խնդրանաց համաձայն՝ ընդհ. ժողովոյ դիւանն և հոգաբարձութիւնը 1910 Թ. սեպտ. 25-ին ընդհ. ժողովի հրաւիրեցին Ֆրեզնօյի լուսաւորչական եկեղեցւոյ հարազատ և օրինաւոր զաւակները՝ եկեղեցիներու մէջ քաղաքական միտինգներ գումարուելու խնդրոյն վրայօք իրենց կարծիքն ու գաղափարը յայտնելու համար, ուր 60-ի չափ անդամոց գրեթէ միաձայն ժողովը հետեւեալ եզրակացութեան յանգեցաւ։ (Ժողովին ներկայ էին մօտաւորապէս 100 անձինք. բայց միայն 60 անձինք քուէ տալու իրաւունք ունէին, որոնցմէ 4-ը դաշնակցական ըլլալով հակառակ քուէ տուին։ Եթէ այգեպաններու ծանր զբաղումները արգելք չըլլային, աւելի մեծ թուով հայեր իրենց քուէն պիտի միացնէին ընդհանուրին հետ)։ Նկատելով որ՝ Թիւրքիոյ մէջ գտնուող կարգ մը կուսակցականներ՝ կը պնդեն եկեղեցիները քաղաքական միտինգներու առջև բաց թողելու պահանջին վրայ, նկատելով որ՝ Վեհ. Հայրապետին բացորոշ հրամանէն վերջ տակաւին կանսատեն և եկեղեցւոյ Հովուապետին խիստ օրինաւոր հրամանը ոչ միայն ոտնակոխ ընելու, այլ նաև Նորին Վեհափառութեան անձնաւորութիւնն իսկ քննադատութեանց և պարսաւի առարկայ կը դարձնեն. Նկատելով որ՝ աշխարհի վրայ չը կայ ազգ մը, ժողովուրդ մը—ըլլայ քաղաքակրթեալ թէ վայրենի, ազատական թէ պահպանողական, սահմանադրական թէ միապետական, լուսամիտ թէ խաւարամիտ—որ թոյլ տայ կրօնական հաստատութիւնները տարբեր նպատակներու ծառայեցնելու. Նկատելով որ՝ կուսակցականներու այդ վարմունքը վէճերու, պառակտումներու, ատելութիւններու, մինչև իսկ եղբայրասպան ոճիրներու պատճառ կը դառնայ, ինչպէս եղած էր երկար տարիներէ ի վեր արտասահմանի մէջ. Նկատելով վերջապէս այդ խմբակին կամ աւելի ճիշդ է ըսել անոր «չէֆերուն» բռնակալական դիրքը, անօրինապահ և անիշխանական ոգին, յախուռն և ոճրագործական արարքները՝ միմիայն իրենց դիրքը զօրացնելու և անձնական շահերը ապահովելու դիտաւորութեամբ՝ ազգին շահերը, օգուտը, նուիրական վայրերը և հեղինակութիւն ունեցող օրինաւոր մարմիններն ոտնակոխ ընելու, քայքայելու անօրակելի միտումները, որոնց քաջ տեղեակ է արտասահմանի հայութիւնն իր քանամեայ փորձառութեամբ,

Կը բողոքէ իր բոլոր ձայնովը այդ աւերիչ և կործանարար արարքներուն դէմ.

Կը բողոքէ՝ այն թոյլ և որպէս թէ ըմբոստ զաւակները սիրաշահելու սխալ քաղաքականութեան դէմ, որ ուրիշ բանի չի ծառայեր, այլ միայն քաջալերել և աւելի անպատկառ դարձնել այդպիսիները.

Կը բողոքէ՝ թափուած այն անմեղ արիւններուն և եղբայրասպանութիւններուն համար, որ կատարուեցան 20 տարիներէ ի վեր և կը կատարուին տակաւին ներկայիս մէջ.

Կուզայ խնդրել, որ Հայրապետական հրամանը, ազգ. ժողովոյ և վարչութեան որոշումները անխախտ պահուին և եկեղեցիները իսպառ գոց մնան այդ խմբակին կամ կուսակցութեան դէմ՝

Կը խնդրէ, որ ազգ. ժողովը, պատրիարքը և վարչութիւնը իրենց բոլոր ջանքն ու կորովը միացնելով վճռականապէս վերջ դնեն այդ այլասերած և ցաւագար մտքերէ արտադրուած արարքներուն և պահանջումներուն, առանց կարեւորութիւն տալու անոնց յոխորտալից սպառնալիքներուն։

Որոշուեցաւ, որ ներկայ բողոքի արտայայտութիւնը ղրկուի Վեհափառ Հայրապետին, Կ. Պոլսոյ ս. պատրիարքին և հրատարակութեան տրուի հայ թերթերու։

Ի դիմաց Ֆրեզնօյի լուսաւորչական գաղութին՝

Հոգաբարձութիւն Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ՝

Ատենապետ՝ Յարութիւն Ռստիկեան
Ատենադպիր՝ Կարապետ Իփէկճեան

Դիւան Ընդհ. Ժողովոյ՝

Ատենապետ՝ Մ. Օ. Ալէմեան
Ատենադպիր՝ Ա. Ս. Շահպազեան

Յ. Գ.—Ֆրեզնօյի հայ գաղութը թէև յաւակնութիւն չունի ուրիշներու օրինակ ըլլալ կամ թելադրութիւններ ընել, բայց կը կարծէ, թէ օգտակար պիտի ըլլայ, եթէ ամէն տեղ — գտնուող հայեր, օրինաւոր և լուսաւորչական եկեղեցւոյ զաւակներէն բաղկացած ժողովներու քուէովը իրենց բողոքի ձայնը բարձրացնեն և զօրավիգ ըլլան ազգային և եկեղեցական իշխանութեանց՝ օրէնքն ու կարգը պահպանելու և ազգն անիշխանականներէ և անիշխանութենէ ազատելու։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 13 նոյեմբերի

Թաւրիզից դուրս ողջ Ատրպատականը անկարգութեանց ու աւարառութիւնների արիւնոտ թատր է այս րոպէիս։ Ճանապարհներն իսպառ անապահով. շատ տեղերում հեռագրական հաղորդակցութիւնը ընդհատված. ոչ միայն հասարակ ուղևորները, այլ և պօստային գնացքները ապահով չեն և կողոպուտի են մատնված։ Ուրմի-Սալմաստի ճանապարհը միանգամայն բռնված է հրոսակ քիւրդերից, որոնք թալանում են կարաւաններ, յարձակվում գիւղերի վրա օրը ցերեկով։ Ուրմիի և Սալմաստի գիւղերը, օսմանցիներից զրկված, ոսկի կոխան են եղել քիւրդերից. և այդ վայրերում կեանքի ու գոյքի ոչ մի ապահովութիւն չը կայ բնաւ։

Մակուն իր շրջակայքով տանջվում է տեղի զբրիչխան Իղբալ Սալթանէի ճանկերում։ 52 տուն բնակչութիւն ունեցող մակուեցի հայերից պահանջում է 70 զինուոր իրանց զէնքերով։ Թադէոս Առաքեալ վանքի վանահայրը անձամբ դիմեց միջնորդելու. սակայն Սարդարը անգամ իր ներկայութեանը չընդունեց՝ իմանալով վանահօր նպատակը։ Քիշմիշ-Թափայի հայերը ամեն րոպէ պատրաստ են գաղթելու Էքթէր խանի և ուրիշների ձեռքից, եթէ փոքր ինչ հնարաւորութիւն ունենան։ Ո՞ւր մնացին սարդարի խոստումները Վեհափառ Հայրապետին և վերջերումս՝ Թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոսին։ Դիմել նահանգապետ Մուխբիր-ուս-Սալթանէին. ի զուր և աւելի վատ. երբ ոչնչով չէ կարող վերջինս օգնել ցաւոտ կողմին. աւելի նպատակայարմար կը լինէր Թեմական իշխանութեան կողմից դիմում լինէր Մակուի Սարդարին, ուղղակի, գուցէ կարելի լինէր մեղմացնել նրա անողոք պահանջները խեղճ հայերից։

Առաւել վտանգաւոր է Ղարադաղի հայերի վիճակը, Րահիմ խանի որդի Բոյուք խանի արշաւանքներից յետոյ։ Թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոս իր այցելութեան ժամանակ զեկուցել էր Թեմական խորհրդին նամակով, որ գեներալ նահանգապետից զինուորական օգնութիւն խնդրվի հայերի պաշտպանութեան համար։ Թեմական խորհրդի կողմից առաջնորդական փոխանորդ Կարապետ քահանան ներկայացաւ նահանգապետին և յայտնեց Թեմակալի ցանկութիւնը։ Մուխբիր-ուս-Սալթանէն յայտնեց, որ օգնական զօրք ուղարկել է արդէն Ղարադաղ և մտադիր է նորից ուղարկել հայերի պաշտպանութեան համար։

Գեներալ-նահանգապետը՝ ի միջի այլոց յայտնեց փոխանորդ քահանային, որ Ղարադաղի գաւառը զեկուցում է արել իրանց սեփական միջոցներով զինված 400 ղարադաղցի հայերի պատրաստականութիւնը Բոյուք խանի և այլ ապստամբների դէմ կռուելու համար ի պաշտպանութիւն սահմանադրական կառավարութեան։ Նահանգապետի ասելով, խորհուրդ է տուել գաւառին արգելք լինել հայերի մի այդպիսի ցանկութեան, որից կարող էր հայ-թուրքական ընդհարում առաջ գալ ի վնաս հայ ազգաբնակութեան։ Մենք քաջ գիտենք, որ Ղարադաղի հայութիւնը ոչ մի դէպքում կարող չէ 400 զինված մարտիկներ ներկայացնել կառավարութեանը օգնելու։ Ղարադաղի գաւառից նահանգապետին հաղորդված նոյն սէնսացիօն լուրը արդիւնք է կեղծիքների, որոնցով շրջապատված է մեր մթնոլորտը…

Հայկազուն

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Անգլիական բանկը պակասեցրեց զեղչումը 5-ից մինչև $4^{1}/_{2}$%-ի։

Խօլերայով հիւանդացան 5, մեռաւ 1, մնում են 11 հոգի։

Սենատն անհետեւանք թողեց «Вечерняя Почта» լրագրի խմբագիր Խօլչևի վճռաբեկ բողոքագիրը, որին Մոսկվայի դատաստանական պալատը ենթարկել էր 2 շաբթվայ բանտարկութեան պրոֆեսօրներ Տարանովի և Սորալոնեցկիի հասցէին վիրաւորական յօդուածներ տպելու համար։

Հրատարակվեց Բարձրագոյն հաստատված զինուորական խորհրդի որոշումը զինւորական վարչութեան գլխաւոր վարչութիւնները վերակազմելու մասին։

Պետական Դումայի քաղաքային գործերի մասնաժողովը որոշեց իրաւունք տալ նշանակվի հոգևորականներին մասնակցելու քաղ. դումաների նիստերին և հրէաներին ընտրվել դումայի ներկայացուցիչներ։

ՎԻԼՆԱ։ Վախճանվեց զօրահրամանատար Գերշելմանը։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Ցրվում է քաղաքային շինութիւնը, ուր ժողովարանն է և 50-րդ Բէլօստօկի գնդի դիւանը. Թղթերը ազատեցին։

ԿԻԵՎ։ Մի քանի գծերի վրա սոսկալի փոթորիկ է։ Գնացքները ուշանում են։

ՌՕՍՏՕՎ Դ./վ.։ Վեցերորդ օրն է մրրիկ է։ Մի քանի շոգենաւերի մասին տեղեկութիւն չը կայ։

Եօթ դիմափոխված չարագործներ Բէլօգլինի կայարանից յափշտակեցին 5,000 ր.։ Վիրաւորված է մի հեռագրական ծառայող։

Օլգինսկի ստանիցայում այրվեցին 300 տներ. լուրերին նայած կան մարդկային զոհեր։

ՊՕԼՏԱՎԱ։ Գոգոլի արձանի կառուցման յանձնաժողովը որոշեց աշխատանքները յանձնել քանդակագործ Պօզէնին 300,000 ր. նախահաշւով։

ՊԱՐԻԶ։ Բրետանում ծովային ուժեղ փոթորիկ է։ Գետերը վարարում են։

ՎԻԷՆՆԱ։ Սերբիայի աւստրո-ունգարական դեսպան Ֆօրգաչին շնորհվեց գաղտնի խորհրդականի աստիճան։

ԱՍԽԱԲԱԴ։ Կրասնօվօդսկում ուրագանը փչացրեց ապրանքանոցը և 82 տներ. ծովի վրա խորտակվեցին շատ նաւակներ. քամին գետնահար է արել 115 վրաններ։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ

Արժէքղթերի կուրսերը

19 նոյեմբերի

I կ. ներք. փոխ. խ. տոմս.	484 ր.	— կ.
II » » »	372 ր.	50 կ.
III Ազնուակ. բանկ. »	332 ր.	— կ.
4% Պետական րէնտա	95 ր.	— կ.
5% Պետ. Ազնւ. բանկ գր. Թ.	100 ր.	— կ.
$4^{1}/_{2}$% » » » »	95 ր.	25 կ.
4% » » » »	90 ր.	25 կ.
$3^{1}/_{2}$% » » » »	85 ր.	$62^{1}/_{2}$ կ.
5% Թիֆլ. հող. բան. վկ.	100 ր.	75 կ.
$4^{1}/_{2}$% » » » »	96 ր.	— կ.
4% » » » »	90 ր.	75 կ.
5% Ներքին փոխառ. 1905 Թ. I հրատ.	104 ր.	25 կ.
5% » II հրատ.	104 ր.	25 կ.
5% Արտաք. » 1906 »	104 ր.	25 կ.
5% » » 1908 »	104 ր.	— կ.

Օտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լոնդոն 10 ֆ. ստեր.	94 ր.	93 կ.
Բերլին 100 մարկ	46 ր.	36 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր.	56 կ.
Թաւրիզ 10 ղրան	1 ր.	85 կ.
Կ. Պոլիս 1 լիրա	8 ր.	68 կ.

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմերային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 9 ժ. 28 ր. առաւ., Գանձակ է հասնում 2 ժ. 38 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 18 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 12 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 59 ր. գիշ., Բագու՝ 11 ժ. 26 ր. գիշ.։ Մարդատար № 6 գնացքը՝ 3 ժ. 35 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 56 ր. երեկ., Եւլախ՝ 12 ժ. 7 ր գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 49 ր. գիշ., Բալաջարի 8 ժ. 13 ր. առաւօտ., Բագու՝ 9 ժ. 7 ր. առաւ.։ Պոստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 25 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 47 ր. գիշ., Եւլախ՝ 7 ժ. 3 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 11 ր. ցեր., Բալաջարի՝ 3 ժ. 53 ր. ցեր., Բագու՝ 5 ժ. 21 ր. երեկ.։ Խառն գնացքը՝ IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան՝ 4 ժ. 18 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 12 ժ. 48 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. ցեր. Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 39 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 4 ժ. 31 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 22 ր. առաւօտեան։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № $^{74}/_{75}$ 12 ժ. 41 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 41 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 18 ր. ցեր., Երևան (առանձին գնացք Ուլուխանլուից յարմարեցված այս գնացքին)՝ 7 ժ. 11 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 21 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 1 ժ. 5 ր. գիշ.։ Մարդատար-ապրանքատար № $^{78}/_{79}$ գնացքը՝ 4 ժ. 33 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 31 ր. գիշ., Էջմիածին կայար. 9 ժ. 3 ր. առաւօտեան, Երևան՝ 10 ժ. 34 ր. առ., և սրանից դէնը այլևս չէ գնում։ Խառն գնացք IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան № $^{108}/_{109}$՝ 5 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 7 ժ. 20 ր. երեկ., Էջմիածին կայարան՝ 1 ժ. 30 ր. գիշ., առանց Երևան մտնելու, Նախիջևան՝ 9 ժ. 49 ր. առաւ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 58 ր. ցերեկ.։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 8 ժ. 10 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 18 ր. ցեր., Բաթում՝ 9 ժ. 20 ր. երեկ.։ Պօստատար № 3 գնացքը՝ 2 ժ. 9 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 6 ժ. 18 ր. երեկ., Բաթում՝ 4 ժ. 28 ր. գիշ.։ Մարդատար № 7 գնացքը՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 53 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 26 ր. ցեր.։ Խառն գնացք № 107 ըստ հարկի կարևորութեան՝ 1 ժ. 5 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 6 ժ. 54 ր. առաւ., Բաթում՝ 8 ժ. 33 ր. երեկ.։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № $^{9}/_{66}$ գնացքը՝ 3 ժ. 28 ր. ցեր., Գօրի է հասնում 6 ժ. 8 ր. երեկ., Միխայլօվօ՝ 7 ժ. 43 ր. երեկ., Բօրժօմ 9 ժ. 8 ր.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւօտեան։ Պօստատար № 3՝ 1 ժ. 9 ր. ցեր.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 55 ր. գիշ., որ այլևս դէնը չէ գնում։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով 12 ժ. 3 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ մարդատար № 6 գնացքը՝ 2 ժ. 46 ր. ցերեկ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 9 ժ. 25 ր. գիշ.։ Մարդատար № 8 գնացքը՝ 8 ժ. 45 ր. առաւ., որ դէնը այլ ևս չէ գնում։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով 3 ժ. 16 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № $^{72}/_{73}$ գնացքը՝ 6 ժ. 36 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ № $^{80}/_{81}$ գնացքը՝ 7 ժ. 1 ր. առաւ.։ Խառն գնացքը IV կարգի վագոններով՝ 10 ժ. երեկ.։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ մարդատար № $^{61}/_{10}$ գնացքը՝ 7 ժ. 35 ր. առաւօտ.։

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ.—Արագ գնացքները (№ 2՝ Թիֆլիս-Բագու և № 1՝ Բագու-Թիֆլիս) առանց փոփոխելու գնում են մինչև Ռօստով և յետ դառնում, անպատճառ մտնելով Բագու՝ ամբողջ կազմով և բոլոր տեղերը պլաց-կարտով են։ Այս գնացքներում կայ Միջազգային Ընկերութեան մի միքստ I/II կարգի վագօն, որ առանց իջնելու հաղորդակցում է Թիֆլիս-Բագու-Մոսկվա՝ աւելացված վճարով (1000 վերստը I կարգի վագօնում 8 ր., II կարգի՝ 6 ր.)։

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԻՒՈՐԳԻՒԲԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելիամինօվսկայա փող. № 8
(կ. հ.) 564. 100—63

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ականջի, քթի, բկի, կոկորդի հիւանդութիւններ
Ընդունե- (Առաւօտեան 9—1 ժամը.
լութիւնը (Երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վելիամինօվսկայա փ. № 13, տ. Սէյլանովի, 3 րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) 1227. 100—10

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և սոամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրոֆ. Mathieu-ի մասնագիտական կլինիկայից Պարիզում։
Ընդունելութիւն (առաւ. ժ. 9—11.
(երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39.
(ա. օ.) 1179. 100—29

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
2 ԶՈՅԳ ՄԱՇԻԿ 5 Ր. 80 Կ.
տղամ. կամ կանանց համար, կապիչներով, նոր ձևի, շպիկաներով, ամուր, էլեգանտ։ Գաշին սև։ Ցոյց տալ մաշկի կամ կրկնաչօշիկի №-ը։ Պատուէրները կատարվում են վերադիր վճարով, առանց կանխավճարի։ Ճանապարհած. 75 կ., Սիբիր՝ 1 ր. 5 կ.։ 4 զոյգ պատուիրելուց՝ ճանապարհած. մեր հաշւին։ Անհամապատասխան մաշիկները յետ ենք ընդունում փոխելու կամ փողը վերադարձնելու պայմանով։ Հասցէագրել՝ Лодзь, Т-во „Слава". 257.
(շ.) (В. 89278) 1283. 15—1

ՀԻՊՆՕՏԻԶՄ
ԴՈՒՔ ԿԱՐՈՂ ԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ
Հիպնոտիզմը բնական ձիրք չէ։ Ամեն ոք կարող է տիրապետել այս խորհրդաւոր գիտութեան
Հիպնոտիզմ սովորելը նոյնքան հեշտ է, որքան ուտել խմելը։
Հիպնոտիզմը կը բժշկէ հիւանդութիւններ և կուղղէ մոլորութիւններն ու վատ բարքերը։
Հիպնօզական ցուցահանդէսները չափազանց զուարճալի են։
Սովորեցէք հիպնօզացնելու արուեստը։ Մշակեցէք ձեր մէջ ներշնչելու զօրութիւնը և այդ սքանչելի ոյժի միջնորդութեամբ դարմանեցէք հիւանդութիւններ, տուէք ապշեցուցիչ ցուցահանդէսներ թատրոններում կամ մասնաւոր սրահներում և դառէք պրոֆէսիօնալ հիպնոտիստ։
Սովորելու ծախքը շատ չնչին է։
Ստացէք իմ «Ինչպէս հիպնօսացնել» պատկերազարդ գրքոյկը, որը կը տայ ձեզ լիակատար բացատրութիւն Հիպնոտիզմի, Մեսմերիզմի, Հոգեբուժութեան, Ներշնչման, Հոգեհոսութեան և Տելեպաթիի մասին։ Այս գրքոյկն ստանալու համար պէտք ուղարկել 10 կոպէկի նամականիշ ճանապարհածախքի համար։
ԳՐԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐ։ Գրեցէք ձեր անունն ու հասցէն որոշ։
Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Америка. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago, Ill. U. S. A.
(ե. շ.) 689. 100—48

[illegible]

ԼԱՄՊԵՐԻ, ՊԱՍՏԱՌՆԵՐԻ ԵՒ ԿԱՀԿԱՐԱՍԻՔԻ ԴԵՊՕ
Ե. Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
Թիֆլիս, Դվօրցօվայա փողոց։ Տէլէֆօն № 238։ Ֆիրման գոյութիւն ունի 1869 թուից։
ՄԻԱԿ Ն' ՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ
ԿԵՐՕՍԻՆԻ ՇԻԿԱՑԱԾ ԲԱՑՎՈՂ
ԼԱՄՊԵՐՆԵՐԻ
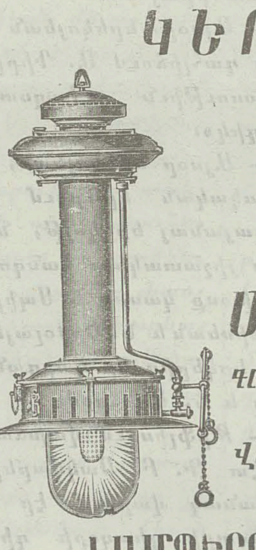
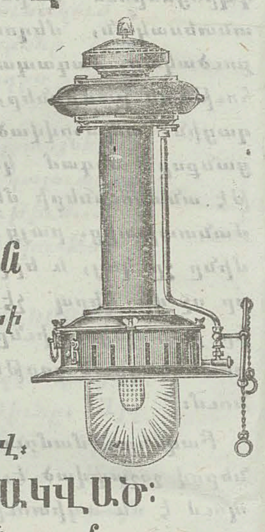
արտաքին և ներքին լուսաւորութեան համար։
ՎԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ԿԵՐՊՈՎ ԵՒ ԳՈՐԾՈՒՄ ԵՆ
առանց պատրոյգի, առանց էլեքտր. թելերի և օդահանի։
Ամենայարմարագոյն լուսաւորութիւն
գրասենեակների, կրպակների, կայարանների, արհեստանոցների, բակերի համար և այլն։
ՎԱՌ-ՃԵՐՄԱԿ, ՈՒԺԵՂ, ՓԱՓՈՒԿ ԵՒ ԴՈՒՐԵԿԱՆ ԼՈՅՍ
300-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ 1500 ՄՈՄԵՐԻ ՈՅԺՈՎ։
ԼԱՄՊԵՐԸ ՎԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ՆԵՐՔԵՒԻՑ ՅԱՆՑԵՐԻ ՄԷՋ ՆԵՐՓԱԿՎԱԾ։
Ամենահասարակ հոգացողութիւն և էլեքտրականութիւնից 75%-ով ԷԺԱՆ է նստում։
ՎԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ԱՌԱՆՑ ՁԱՅՆԻ, ՀՈՏԻ ԵՒ ՍԱՀՈՒՆ ԿԵՐՊՈՎ։
Պատենտները բոլոր երկիրներում հաստատված են։
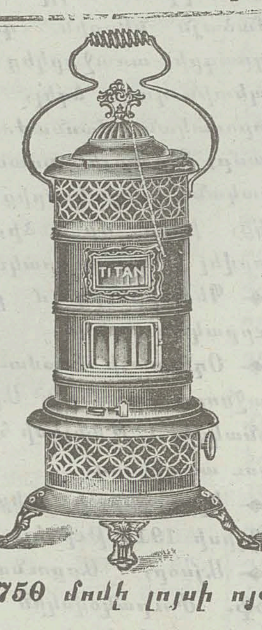
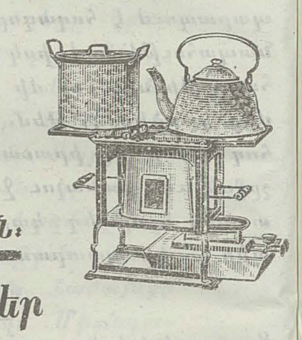
ՍՏԱՑՎԵԼ ԵՆ
ԿԵՐՕՍԻՆԱՎԱՌ ԽՈՀԱՆՈՑՆԵՐ
ՆՈՐԱԳՈՅՆ «ՉԷՄՊԻՕՆ» ՍԻՍՏԵՄԻ, ԱՄՈՒՐ ԵՒ ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ։
Կատարելագործվ. կերօսինավառ վառարաններ
Գրասենեակներ, մագազիններ, բնակարաններ, զօրանոցներ և այլն տաքացնելու։
ՆՈՅՆՊԷՍ ԿԱՅ ԿԵՐՕՍԻՆԻ-ՇԻԿԱՑԱԾ, ՆԻԿԷԼՈՎ ԾԱԾԿՎԱԾ
ԼԱՄՊ „ԿՈՒՆԻՕՐ"
750 մոմի լոյսի ոյժով, օժտված ուժաչափով և օդահանով։ Յարմար է թամբի, կրօնշտէյնի և 30 կայծաքերով լամպերի լերանների համար։
Գինը 16 րուբլուց սկսած։
1177. 10—6